

Πανεπιστήμιο
Κύπρου

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

«Η νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας σε εθνικό,
ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Κωνσταντίνα Χαραλάμπους

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

**«Η νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας σε εθνικό,
ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο»**

Όνοματεπώνυμο: Κωνσταντίνα Χαραλάμπους

Μάθημα: Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (NOM540)

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Κωνσταντίνος Κόμπος

Εξάμηνο: Χειμερινό 2022

Λέξεις: 17004

Λευκωσία, 2022

Copyright © [Κωνσταντίνα Χαραλάμπους, 1^η Δεκεμβρίου 2022]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν την συγγραφέα και μόνο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ.....	14
2.1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ	14
2.2. ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	16
2.3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΕΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΔΑΔ	18
2.4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (2020 – 2025).....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	36
3.1. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ	36
3.2. ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΟΔΙΝΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΑΓΚΟΥ.....	38
3.3. Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ ΕΠΟΧΗ.....	41
3.4. ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΟΥ .	47
4.1. Η ΝΟΜΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	48
4.2. ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΑ ΠΡΟΣ ΨΗΦΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΤΑ	50
4.2.1. ΑΛΛΑΓΗ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΟΣ.....	50
4.2.2. ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗΣ.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ... 55	
5.1. ΤΕΚΝΟΘΕΣΙΑ - ΠΑΙΔΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΕΚΝΩΝ.....	55
5.2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ.....	56
5.3. ΑΛΛΕΣ ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ / ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	59
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	67

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΒΤΑ – Βουλή των Αντιπροσώπων

ΓΕΣΥ – Γενικό Σύστημα Υγείας

ΔΕΕ – Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΕ – Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΔΑΔ – Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΣΔΑ – Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΟΗΕ - Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΣΕΕ – Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΣΛΕΕ – Συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΧΘΔ – Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τον εντοπισμό και τη μελέτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφορικά με μια κατηγορία πολιτών, τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, η οποία εδώ και αρκετά χρόνια μάχεται για να εξαλείψει της διακρίσεις εις βάρος της και για να κατοχυρώσει πάσης φύσεως δικαιώματα ίσα με τον ετερόφυλο πληθυσμό. Μέσα από την παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί να γίνει επισκόπηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Αρχής γενομένης με την εξέλιξη του δικαίου, ήτοι από την άρνηση αναγνώρισης και προστασίας βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα σε ένα ευρύ φάσμα, μέχρι και τον 21^ο αιώνα όπου έγιναν άλματα επιτυγχάνοντας την στροφή προς την αντίθετη κατεύθυνση. Ειδικότερη μνεία και έμφαση θα δοθεί στο νομοθετικό καθεστώς της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ζητήματα ισότητας, σεβασμού και προστασίας του δικαιώματος της οικογενειακής ζωής των ΛΟΑΤΚΙ+. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα κάνει σχετική αναφορά και παρουσίαση της κατοχύρωσης του σύμφωνου συμβίωσης και παράλληλα παρουσιάζει νομοθετικές ελλείψεις, καθότι μέχρι σήμερα δεν επήλθε σε μερικά ζητήματα νομοθετική ρύθμιση και / ή η ρύθμιση που υφίσταται σε άλλα, καθίσταται προβληματική και χρήζει τροποποίησης. Μερικά παραδείγματα ελλείψεων, για τα οποία γίνεται σχετική αναφορά, αφορούν το γάμο, την τεκνοθεσία και την παιδοθεσία, τη στρατιωτική θητεία, το σεξουαλικό προσανατολισμό και τη ταυτότητα του φύλου. Τέλος, μετά από τη μελέτη που έχει διεξαχθεί έχει προκύψει η ανάγκη διενέργειας μιας φιλόδοξης προσπάθειας συμβολής στη διεύρυνση και διασφάλιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Επομένως, κρίθηκε φρόνιμο να προταθούν, στο σώμα της παρούσας, μεταρρυθμίσεις και / ή τροποποιήσεις στα υφιστάμενα νομοθετήματα, καθώς και εισηγήσεις σχετικά με την υιοθέτηση νέων αποτελεσματικών νομικών κανόνων.

ABSTRACT

This thesis deals with the identification and study of human rights in relation to a category of citizens, the LGBTQ+ community, which has been fighting for several years to eliminate discrimination against them and to secure all kinds of rights equal to the heterosexual population. This paper will attempt to provide an overview of the relevant legislative framework at international, European and national level. Beginning with the evolution of law, namely from the denial of recognition and protection of basic fundamental rights to LGBTQ+ people across a wide spectrum, up to the 21st century where leaps were made achieving a shift in the opposite direction. Special mention and emphasis will be given to the legislative regime of the Republic of Cyprus on issues of equality, respect and protection of the right to family life of LGBTQ+ people. More specifically, this paper makes a relevant reference and presentation of the legalisation of civil partnership and at the same time presents legislative shortcomings, since to date no legislative regulation has been introduced on some issues and/or the regulation that exists on others has become problematic and requires amendment. Some examples of shortcomings, to which reference is made, concern marriage, childbearing and adoption, military service, sexual orientation and gender identity. Lastly, the study carried out has revealed the need for an ambitious effort to contribute to the expansion and safeguarding of LGBTI rights. It was therefore considered prudent to propose, in the body of this report, reforms and/or amendments to existing legislation, as well as recommendations for the adoption of new effective legal norms.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικότερα ο σεβασμός βασικών αξιών που αφορούν το κάθε άτομο ξεχωριστά, πρωτοεμφανίστηκαν ως μια ιδέα μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και με την πάροδο των χρόνων, μετά από πολλούς αγώνες που δόθηκαν, κατέστη εφικτό να εδραιωθούν και να θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μας.

Η ανάγκη ρητής κατοχύρωσης τους καθίστατο επιτακτική, καθότι ανέκαθεν υπήρχαν διακρίσεις ανάμεσα στους πολίτες, με αποτέλεσμα πολλοί εξ αυτών παγκοσμίως να έρχονται αντιμέτωποι με βία και ανισότητα, ακόμη και με βασανιστήρια. Η διασφάλιση του αναφαίρετου ανθρώπινου δικαιώματος του κάθε ενός από εμάς, να είναι, αλλά και να αισθάνεται ελεύθερος στο σπίτι του, στη δουλειά του, στο σχολείο και οπουδήποτε αλλού αυτός βρίσκεται, αποτελεί προαπαιτούμενο στις σύγχρονες πολιτείες και στα σύγχρονα κράτη δικαίου.

Στην ΕΕ τα δικαιώματα αυτά κατοχυρώθηκαν νομοθετικά και διασφαλίζονται μέσα από το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ήτοι τη ΣΕΕ και τη ΣΛΕΕ όσο και στον ΧΘΔ, καθώς και μέσα από το παράγωγο δίκαιο. Επιπρόσθετα, καθοριστικής σημασίας για την προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων έχει αποτελέσει και η ΕΣΔΑ. Συνδυαστικά τα νομοθετήματα αυτά επιδιώκουν την εξάλειψη παντός είδους ανισότητας και καταπολέμηση των διακρίσεων που ανακύπτουν στην κοινωνία.

Η προστασία των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, στην οποία εστιάζει η παρούσα διπλωματική εργασία, έχει σημειώσει αξιόλογη πρόοδο σε μια πλειάδα ζητημάτων. Παρόλα αυτά όμως, δεν έχει καταστεί εφικτό μέχρι σήμερα να εξαλειφθούν σημαντικές αποκλείσεις που υπάρχουν από χώρα σε χώρα, καθότι καθοριστικός παράγοντας αποτελεί η κουλτούρα, η κοινωνία, καθώς και η σεξουαλική ηθική. Σε αρκετά κράτη, ζητήματα σχετικά με την ισότητα στην οικογενειακή ζωή θεωρούνται ακόμη και τον 21^ο αιώνα αμφιλεγόμενα.

Παρά ταύτα είναι σημαντικό το γεγονός ότι έχουν υιοθετηθεί και / ή τροποποιηθεί βασικά νομοθετήματα, τα οποία αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Επί παραδείγματι, (α) επήλθε αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας σε αρκετά κράτη του κόσμου, όχι μόνο εντός των εσωτερικών συνόρων της ΕΕ, (β) θεσπίστηκε η δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης και (γ) αναγνωρίστηκε νομικά η προστασία της ταυτότητας του

φύλου. Οι προαναφερόμενες αλλαγές στην έννομη τάξη των κρατών συνδέονται, ως επί το πλείστον, με αποφάσεις που εκδόθηκαν από τα ευρωπαϊκά δικαστήρια, καθώς δεν έχει θεσπιστεί ένα κοινό νομοθετικό πλαίσιο επί των εν λόγω θεμάτων από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και του Συμβουλίου της Ευρώπης έτσι ώστε να ακολουθείται. Επομένως, η νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΑΔ, έχει συμβάλει καταλυτικά ως προς την ευόδωση του στόχου, ήτοι την εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων προς όλους τους πολίτες.

Η προστασία των δικαιωμάτων όλων των πολιτών σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο δύναται να επιτευχθεί μόνο με την υιοθέτηση μιας ενιαίας στρατηγικής αναφορικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, σύμφωνα με τα λεγόμενα της ΕΕ. Προς τον σκοπό αυτό η ΕΕ δημοσίευσε την πρώτη Στρατηγική της για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+, με στόχο την ενδυνάμωση των θεμελιωδών της αξιών, όπως είναι η ισότητα και η απαγόρευση των διακρίσεων. Η προαναφερθείσα στρατηγική αποσκοπεί να στείλει ένα μήνυμα προς όλους του πολίτες της ΕΕ ότι θα πρέπει να αισθάνονται ασφάλεια και ελευθέρια, χωρίς να υφίστανται διακρίσεις ή βία λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού τους, της ταυτότητας και / ή έκφρασης και / ή των χαρακτηριστικών του φύλου τους και ταυτόχρονα, και σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, να διασφαλίζουν τις πιο πάνω βασικές ελευθερίες και να απέχουν από ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο τον σεξουαλικό προσανατολισμό των πολιτών.

Σε εθνικό επίπεδο, η κυπριακή έννομη τάξη έχει επιτύχει σημαντικά νομικά άλματα όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, αλλά παρόλα αυτά, ενώ το νομοθετικό πλαίσιο έχει βελτιωθεί, εξακολουθούν να υπάρχουν νομικές ελλείψεις στην προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Οι ελλείψεις αυτές σχετίζονται επί παραδείγματι με τον γάμο, την τεκνοθεσία και / ή παιδοθεσία, την στρατιωτική θητεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου, αλλά και σε πολλά άλλα ζητήματα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως απώτερο σκοπό, να παρουσιάσει την νομική πραγματικότητα σε σχέση με τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, εστιάζοντας στο νομοθετικό καθεστώς της Κυπριακής Δημοκρατίας και ειδικότερα στο τι έχει ρυθμιστεί και τι όχι μέχρι σήμερα. Η βελτίωση που έχει επέλθει στο εθνικό νομικό καθεστώς της Κύπρου, θεωρώ σκόπιμο να αναφέρω ότι, δεν έχει επιφέρει τα επιθυμητά και / ή ικανοποιητικά αποτελέσματα. Τα νομοθετικά κείμενα και / ή διατάξεις, τα οποία συστηματοποιούν την προστασία της συγκεκριμένης ομάδας πολιτών παρουσιάζουν

ελλείψεις και για τον λόγο αυτό επιχειρείται στην παρούσα η υπόδειξη τους, καθώς και η πρόταση νέων νομικών κανόνων που θα ήταν φρόνιμο να υιοθετηθούν, ούτως ώστε να λειτουργήσουν αποτελεσματικά προς το συμφέρον της προστασίας των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+.

Προς επίτευξη του σκοπού αυτού, η παρούσα διαχωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά βασικές πληροφορίες σχετικά με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, ούτως ώστε να μπορεί κανείς να αντιληφθεί και να κατανοήσει βασικά χαρακτηριστικά των ατόμων που συμπεριλαμβάνονται στην εν λόγω κοινότητα. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το νομικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στην επίδραση των αποφάσεων του ΔΕΕ και του ΕΔΑΔ στην εξέλιξη του δικαίου, καθώς και παρουσίαση της πρώτης στρατηγικής της ΕΕ για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, η οποία βρίσκεται εν εξελίξει. Το κεφάλαιο τρία αναφέρεται στην εξέλιξη της κυπριακής έννομης τάξης, από την ποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας μέχρι και την υιοθέτηση του συμφώνου συμβίωσης. Σημαντική πτυχή των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ αποτελεί τόσο ο σεξουαλικός προσανατολισμός, όσο και η ταυτότητα του φύλου τους, επομένως το κεφάλαιο τέσσερα εστιάζει στη εν λόγω θεματική σε σχέση με την Κύπρο και ειδικότερα στο τι προβλέπεται και τι βρίσκεται στο στάδιο των διαβουλεύσεων με σκοπό την νομοθετική κατοχύρωση του. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο εστιάζει στα κενά και τις νομικές ελλείψεις που υπάρχουν στο κυπριακό νομικό σύστημα και ταυτόχρονα γίνεται μια προσπάθεια πρότασης αλλαγών και / ή προσθηκών στα υφιστάμενα νομοθετήματα, καθώς και εισηγήσεων περί υιοθέτησης νέων αποτελεσματικών νομικών κανόνων, οι οποίοι έχουν ως στόχο την ολοκληρωμένη και ορθή προστασία των κύπριων πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ ανδρών ήταν αποδεκτές και ευρέως γνωστές από την εποχή της αρχαίας Ελλάδας. Τα δεδομένα άλλαξαν όμως τον Μεσαίωνα και την σύγχρονη εποχή που ακολούθησε, καθότι θεσπίστηκαν από πολλές χώρες νόμοι ενάντια στην ύπαρξη ομοφυλόφιλων και ομοφυλοφιλικών σχέσεων. Οι διώξεις και οι τιμωρίες στα άτομα αυτά ήταν πολύ συχνό φαινόμενο την τότε εποχή. Η πρώτη σημαντική προσπάθεια εξέλιξης επιχειρήθηκε κατά την διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, όπου με την θέση σε ισχύ του νέου γαλλικού ποινικού κώδικα επήλθε η αποποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών σχέσεων. Ενώσω η πρόοδος και η εξέλιξη της νομοθεσίας είχαν μπει σε μια θετική τροχιά, αυτή σταμάτησε όταν ανήλθαν στην εξουσία οι δικτάτορες της τότε εποχής, ήτοι του 20^{ου} αιώνα. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ξεκίνησε δειλά δειλά, και πάλι, η πορεία προς την αλλαγή και νέα στάση απέναντι στα ομόφυλα άτομα.¹

Το 1951 ιδρύθηκε η Διεθνής Επιτροπή για τη Σεξουαλική Ισότητα, η οποία ήρθε να συμβάλει θετικά προς τη βελτίωση των δικαιωμάτων των σεξουαλικών μειονοτήτων. Στη συνέχεια και πιο συγκεκριμένα, τη δεκαετία του '60, στις Ηνωμένες Πολιτείες επήλθε σεξουαλική επανάσταση, όπου τα άτομα που δεν ανήκαν στον ετεροφυλόφιλο πληθυσμό διεκδίκησαν τα σεξουαλικά τους δικαιώματα. Τότε γεννήθηκε και η ανάγκη απόδοσης συγκεκριμένου χαρακτηρισμού, καθώς επίσης και συγκεκριμένων όρων και εννοιών στις ομάδες ατόμων, καθώς μέχρι τότε είχε επικρατήσει ο όρος «*τρίτο φύλο*».²

Κίνημα ατόμων που υποστήριζαν την ύπαρξη διαφορετικών από την ετεροφυλόφιλη σεξουαλική ταυτότητα, επιχείρησε, τη δεκαετία του '70, να κάνει τα πρώτα του βήματα προς τη δημιουργία και συμπερίληψη περισσότερων ταυτοτήτων. Απώτερος σκοπός ήταν η κατάρριψη των στερεότυπων της εποχής και για τον λόγο αυτό έγινε σημαντική

---

¹ Annika Pietrus, 'THE RIGHT TO LOVE: A BRIEF HISTORY OF LGBTQ+ RIGHTS IN EUROPE' (The New Federalist, 25/02/2021) <<https://www.thenewfederalist.eu/the-right-to-love-a-brief-history-of-lgbtq-rights-in-europe?lang=fr>>

² Edward Carpenter, 'The Intermediate Sex: A Study of Some Transitional Types of Men and Women', 1st edn (Routledge 1908)

προσπάθεια να ξεπεραστεί ο διαχωρισμός που επικρατούσε μέχρι τότε ανάμεσα σε άντρες - γυναίκες, καθώς και γκέι - στρείτ.³

Η αντικατάσταση του όρου «*τρίτο φύλο*» επιτεύχθηκε και ξεκίνησε να γίνεται χρήση των όρων «*ομοφυλόφιλος*», «*λεσβία*», «*αμφιφυλόφιλος*» και «*τρανς*». Εξελικτικά, ήτοι το 1988, άρχισε να χρησιμοποιείται και το αρκτικόλεξο ΛΟΑΤΚΙ+, το οποίο προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς, κουήρ και ιντερσέξ και το σύμβολο (+) προστέθηκε έτσι ώστε να μπορεί μελλοντικά να περιλαμβάνει άλλες ταυτότητες, οι οποίες ενδεχομένως να προκύψουν.⁴

Πολλά άτομα δεν γνωρίζουν την διαφοροποίηση που υπάρχει στα άτομα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και συνήθως αρκούνται στην αναφορά του όρου «ομοφυλόφιλοι» όταν θέλουν να αναφερθούν σε αυτά. Μέσα στα χρόνια ο όρος αυτός, έχει επικρατήσει και χρησιμοποιείται ως όρος «*ομπρέλα*». Παρόλα αυτά όμως, η σωστή χρήση του όρου «*ομοφυλόφιλοι*», θα πρέπει να γίνεται όταν αναφερόμαστε στους άντρες οι οποίοι εκδηλώνουν ομοφυλοφιλική επιθυμία και πιο συγκεκριμένα, στους άνδρες οι οποίοι ελκύνονται σεξουαλικά και συναισθηματικά από άλλους άνδρες.⁵ Ο όρος «*λεσβία*» αφορά τις γυναίκες, οι οποίες έχουν σωματική και συναισθηματική έλξη προς άλλες γυναίκες. Οι «*αμφιφυλόφιλοι*» είναι τα άτομα τα οποία ελκύνονται τόσο από ετεροφυλόφιλο, όσο και από ομοφυλόφιλο άτομο, ήτοι τόσο από άντρες, όσο και από γυναίκες.⁶

Με τον όρο «*τρανς*» προσδιορίζεται το άτομο το οποίο αισθάνεται ότι ανήκει στο αντίθετο φύλο από αυτό που του αποδόθηκε με τη γέννηση του, ήτοι το βιολογικό του φύλο. Τα συγκεκριμένα άτομα αντιλαμβάνονται ότι δεν συνάδουν και / ή δεν εμπίπτουν στην προσωπική αίσθηση του φύλου τους, καθώς η ταυτότητα και / ή η έκφραση του φύλου τους είναι διαφορετική. Ειδικότερα, τρανς νοείται κάθε άτομο, ανεξάρτητα από

---

³ Κώστας Τορπουζίδης, 'Ομοφυλοφιλία, σεξουαλικότητα και η πάλη για την απελευθέρωση', (Μαρξιστικό 2012)

⁴ Μαρίνα Γαλανού, 'Ταυτότητα και έκφραση φύλου: Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι', (Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών 2014)

⁵ Κυπριακός σύνδεσμος οικογενειακού προγραμματισμού, 'Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου', <<https://www.familyplanning.org.cy/srhr/sexual-orientation-gender-identity/>>

⁶ Ibid; David de Groot, 'The rights of LGBTI people in the European Union' (EPRS | European Parliamentary Research Service 2022)

το εάν υποβλήθηκε (διεμφυλικά – transgender) ή όχι (διαφυλικά - transsexual) σε ιατρική επέμβαση επαναπροσδιορισμού των χαρακτηριστικών του φύλου του.⁷

Επιπρόσθετα, υπάρχει η περίπτωση ατόμου, το οποίο νιώθει ταυτοχρόνως θηλυκό και αρσενικό και προσδιορίζεται με τον όρο «κουήρ» και συνήθως χρησιμοποιείται ο όρος αυτός και για να περιγράψει ένα ευρύ φάσμα ταυτοτήτων. Τέλος, με τον όρο «ιντερσέξ» αναφερόμαστε στα άτομα τα οποία κατά τη γέννηση τους φέρουν βιολογικά χαρακτηριστικά και από τα δύο φύλα. Τα εν λόγω άτομα γεννιούνται έχοντας παραλλαγμένα χρωματοσώματα και / ή γεννητικά όργανα.⁸

Η σύντομη παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης μέχρι και την επικράτηση του αρκτικόλεξου ΛΟΑΤΚΙ+, καθώς και η ανάλυση και παρουσίαση των όρων που περιλαμβάνει, επιχειρήθηκε καθότι θεωρώ ότι είναι απαραίτητη ούτως ώστε να μπορεί κανείς να κατανοήσει τα όσα θα αναπτυχθούν στην πορεία της παρούσας διπλωματικής.

---

⁷ Ibid; Λίνα Παπαδοπούλου, ‘Σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα του φύλου στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη νομολογία του Δικαστηρίου της’, με επιμέλεια Παρασκευή Νάσκου-Περράκη κ.α., ‘Ευρωπαϊκές πολιτικές από και προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων’ (ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2018) Σελ. 175 επ.; Gabriela Armuand et al., ‘Transgender men’s experiences of fertility preservation: a qualitative study’ (Human Reproduction 2017) 32 (2), PL. 383-390; Alina Tryfonidou, ‘The legal position of LGBT persons and same-sex couples in Cyprus’, (The Cyprus Review 2018) 29 (1) PL. 183-213.

⁸ Γαλανού (n 4); Κυπριακός σύνδεσμος οικογενειακού προγραμματισμού (n 5)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΛΟΑΤΚΙ+ ΑΤΟΜΑ

Ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε συνδυασμό με τις αρχές της ισότητας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και του κράτους δικαίου, αποτελούν τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ, οι οποίες καθορίζουν τόσο τη δράση όσο και την πολιτική της. Τα κράτη μέλη της οφείλουν να σέβονται και να εφαρμόζουν τόσο το διεθνές, όσο και το ευρωπαϊκό δίκαιο, τα οποία έχουν διαμορφωθεί και εξελιχθεί μέσα στα χρόνια, έτσι ώστε να προσαρμοστούν στις συνθήκες των καιρών. Όμοιο στόχο έχει βέβαια και το Συμβούλιο της Ευρώπης, αφού η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί πρωταρχικό του στόχο. Συμπληρωματικά αναφέρω ότι, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ανήκουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης, αλλά δεν ισχύει το αντίθετο.

Τις τελευταίες δεκαετίες υπήρξαν αξιοσημείωτες αλλαγές στην έννομη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, με αποτέλεσμα τον εκσυγχρονισμό του δικαίου σε σχέση με θέματα τα οποία αφορούν την ταυτότητα του φύλου και την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ από τις διακρίσεις και τη βία λόγω έκφρασης και / ή εξωτερίκευσης στο ευρύ κοινό του σεξουαλικού προσανατολισμού τους.

2.1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Η πρώτη καταγεγραμμένη προσπάθεια προστασίας των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας πραγματοποιήθηκε το 2006, στην Yogyakarta της Ινδονησία, όπου συναντήθηκαν μελετητές προερχόμενοι από μέρη όλου του κόσμου και οι οποίοι έθεσαν ως στόχο τη συζήτηση θεμάτων σχετικών με την προστασία των ατόμων, οι οποίοι έχουν διαφορετική ταυτότητα φύλου. Η προαναφερθείσα συνάντηση έλαβε χώρα μετά από προτροπή και πρωτοβουλία του ΟΗΕ, με επικεφαλής τη Διεθνή Επιτροπή Νομικών και η Διεθνή Υπηρεσία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁹

Στη συνάντηση αυτή, αναπτύχθηκε μια σειρά από διεθνείς νομικά δεσμευτικές αρχές σχετικές με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου, οι οποίες είχαν ως πρωταρχικό στόχο την προαγωγή και την προστασία των ανθρωπίνων

---

⁹ The Yogyakarta Principles, <<https://yogyakartaprinciples.org/>>

δικαιωμάτων των πολιτών και την προστασία της ιδιωτικότητας τους. Πιο συγκεκριμένα, θεσμοθετήθηκαν εικοσιεννέα (29) αρχές διαμορφώνοντας τις κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη, έτσι ώστε αυτά να μπορέσουν να προστατεύσουν αποτελεσματικά τους πολίτες τους, οι οποίοι έχουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα φύλου, από παρενοχλήσεις, διακρίσεις, στιγματισμό και βία προερχόμενη από τους ετεροφυλόφιλους πολίτες.¹⁰ Το 2017, εξαιτίας των εξελίξεων που επήλθαν στο διεθνές δίκαιο σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, αποφασίστηκε η υιοθέτηση ακόμη δέκα (10) αρχών, οι οποίες θα διαβάζονται μαζί με τις προηγούμενες 29.¹¹

Επιπρόσθετα, σε διεθνές επίπεδο η προστασία του δικαιώματος της ζωής, της ελευθερίας και της ασφάλειας του ανθρώπου, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας του φύλου του κάθε ατόμου, προβλέπεται και προστατεύεται και στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ειδικότερα, σχετική αναφορά γίνεται στο άρθρο 3, το οποίο προβλέπει ότι *«Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια»*. Αντίστοιχου περιεχομένου διάταξη υπάρχει και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, και ειδικότερα στο άρθρο 6, στο οποίο ενυπάρχει η υποχρέωση των κρατών να υιοθετούν νομοθετικές προβλέψεις με τις οποίες θα επιχειρείται να προλαμβάνεται και να αποτρέπεται πάσης μορφής βία.¹²

Ουσιαστική αναφορά πρέπει να γίνει στην ΕΣΔΑ, η οποία σε συνδυασμό με τα πρωτόκολλα που τη συμπληρώνουν διασφαλίζονται τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των κρατών μελών που υπέγραψαν και κύρωσαν τη σύμβαση.¹³ Διευκρινίζεται δε, ότι αποτελεί τη μόνη διεθνή συμφωνία σε σχέση με τα ανθρώπινα

---

¹⁰ Ibid; The Yogyakarta Principles: Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, <<https://www.refworld.org/pdfid/48244e602.pdf>>

¹¹ The Yogyakarta Principles plus 10: Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta principles, <http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf>

¹² United Nations - General Assembly A/HRC/19/41, 'Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights'

¹³ Jasna Omejec, 'Study on European Constitutional Courts as the Courts of Human Rights - Assessment, challenges, perspectives', (New Croatian Legal System 2016)

δικαιώματα, η οποία παρέχει προστασία στα άτομα σε πολύ υψηλό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα όσα καταγράφονται στο άρθρο 1, θα πρέπει τα συμβαλλόμενα μέρη της ΕΣΔΑ να αναγνωρίζουν και να σέβονται τα δικαιώματα του κάθε ανθρώπου. Επιπλέον, στο άρθρο 8 προβλέπεται ότι, *«παν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφία του...»*. Σημαντικά είναι και τα όσα ρυθμίζονται στο άρθρο 14, το οποίο καταγράφει ότι *«Η χρήσις των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως»*.

Επομένως, μέσω των εν λόγω ρητών καταγεγραμμένων νομοθετικών προβλέψεων, γίνεται αντιληπτό ότι έχει επιχειρηθεί σε διεθνές επίπεδο η διασφάλιση της έννομης προστασίας σε σχέση με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

2.2. ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο στοιχειοθετείται τόσο μέσα από το πρωτογενές, όσο και μέσα από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ. Το πρωτογενές δίκαιο αποτελείται από τη ΣΕΕ, τη ΣΛΕΕ και τον ΧΘΔ και το παράγωγο δίκαιο περιλαμβάνει τις πράξεις που εκδίδονται από τα όργανα της ΕΕ, ήτοι τους κανονισμούς, τις οδηγίες, τις αποφάσεις, τις γνωμοδοτήσεις και τις συστάσεις. Μέσα από τα εν λόγω νομοθετήματα, έχουν πλέον καταγραφεί και προβλεφθεί τα κατάλληλα εχέγγυα προστασίας των πολιτών, τα οποία κατοχυρώνουν νομική προστασία από τις διακρίσεις λόγω φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλου.¹⁴

Ειδικότερα, προνοείται ρητώς η απαγόρευση των διακρίσεων, καθώς επίσης προβλέπεται σχετική νομοθετική πρόνοια για την προστασία της θεμελιώδους αξίας της ισότητας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων, η οποία κατοχυρώνεται στα άρθρα 2 και 3 της ΣΕΕ.¹⁵

---

¹⁴ Παπαδοπούλου (n 7)

¹⁵ ΑΠΕ-ΜΠΕ, 'Η Κομισιόν κινεί διαδικασίες κατά Ουγγαρίας και Πολωνίας για παραβίαση των δικαιωμάτων της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ' (ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ 15/07/2021)

Συν τοις άλλοις, σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στο άρθρο 10 της ΣΛΕΕ, η ΕΕ μέσα από τη δράση της και τις πολιτικές που εφαρμόζει, επιδιώκει την πάταξη των διακρίσεων που σχετίζονται με το φύλο, τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, την αναπηρία, την ηλικία και τον γενετήσιο προσανατολισμό. Η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται συνδυαστικά με το άρθρο 19 της ΣΛΕΕ, στο οποίο προβλέπεται η διαδικασία που ακολουθείται για τη λήψη νομοθετικών μέτρων προς την επίτευξη του προαναφερόμενου σκοπού.¹⁶

Καθοριστικής σημασίας για το δίκαιο της ΕΕ, αποτελεί και ο ΧΘΔ, ο οποίος κατέστη δεσμευτικός και εξισώθηκε η νομική του ισχύ με τις Συνθήκες, το 2009, όπου τέθηκε σε εφαρμογή η Συνθήκη της Λισσαβόνας. Μέσω των διατάξεων του ΧΘΔ, επιχειρήθηκε να προστατευθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι συνταγματικής αξίας αρχές. Πιο συγκεκριμένα, προστατεύονται μέσω του Χάρτη, το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στη ζωή και στην ακεραιότητα του ατόμου μέσα από τα άρθρα 1, 2 και 3. Επιπρόσθετα, στα άρθρα 6, 7 και 8 υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη σε σχέση με την προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας, της ασφάλειας και του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καθώς και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο ΧΘΔ αποτέλεσε τον πρώτο διεθνή χάρτη ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο οποίος απαγορεύει ρητά και εντάσσει στο σώμα του διατάξεις οι οποίες απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, μέσω των όσων καταγράφονται στο άρθρο 21 του ΧΘΔ.¹⁷

Στα πλαίσια ρύθμισης του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, έχει εκδοθεί μια σειρά από οδηγίες, οι οποίες ενσωματώθηκαν στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών της ΕΕ. Ειδικότερα εκδόθηκαν δύο από τις πιο σημαντικές οδηγίες, σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων. Η μεν πρώτη αφορά την οδηγία 2000/43/ΕΚ, η οποία

<<https://www.amna.gr/eu/article/570182/I-Komision-kinei-diadikasies-kata-Ouggarias-kai-Polonias-gia-parabiasi-ton-dikaiomaton-tis-koinotitas-LOATKI>>; COM(2020) 698 Final - Union Of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, ‘Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the Committee of the Regions’; de Groot (n 6); Παπαδοπούλου (n 7)

¹⁶ European Commission, ‘Legal aspects of LGBTIQ equality’, <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/legal-aspects-lgbtqi-equality_el>; de Groot (n 6); Παπαδοπούλου (n 7)

¹⁷ de Groot (n 6); Παπαδοπούλου (n 7)

ρυθμίζει την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ατόμων, απαλλαγμένων από διακρίσεις σχετικές με τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή τους, σε τομείς της κοινωνικής ζωής. Η δε δεύτερη αφορά την οδηγία 2000/78/EK, σχετικά με τη θέσπιση ενός γενικού πλαισίου προστασίας για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία, καθώς και την ισότητα των ευκαιριών ως μέρος του εργατικού δικαίου, ανεξαρτήτως χαρακτηριστικών όπως αναπηρία, θρησκεία, πεποιθήσεις, ηλικία και σεξουαλικό / γενετήσιο προσανατολισμό.¹⁸

Επομένως, με βάση τα ανωτέρω λεχθέντα, γίνεται αντιληπτό ότι τόσο η ΕΣΔΑ από την σκοπιά του διεθνούς δικαίου, όσο και ο ΧΘΔ σε συνδυασμό με τις Συνθήκες, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελούν το μέσο εξέλιξης της έννομης τάξης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θα πρέπει λοιπόν, να εφαρμόζονται, αλλά και να ερμηνεύονται με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να παρέχουν αποτελεσματική προστασία στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και στα δικαιώματα που επιβάλλεται να απολαμβάνουν.

Σημαντική συμβολή, εξαιτίας της σωρείας προσφυγών που έχουν καταχωριστεί, έχει διαδραματίσει η νομολογία των Δικαστηρίων, τόσο του ΔΕΕ όσο και του ΕΔΑΔ, η οποία έχει εξελιχθεί και έχει διαμορφώσει τη φύση και την έκταση των δικαιωμάτων, καθώς και των καθηκόντων και των ευθυνών των εθνικών αρχών.¹⁹

2.3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΕΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΔΑΔ

Τα τελευταία χρόνια η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα έχει καταφέρει μέσα από τις αποφάσεις των Δικαστηρίων του ΔΕΕ και του ΕΔΑΔ, να αποσπάσει αξιόλογες θεσμικές εγγυήσεις. Προς τούτο, το υποκεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσει να κάνει συνοπτική παρουσίαση της σχετικής νομολογίας, μέσα από μια σειρά αποφάσεων των δύο Δικαστηρίων, με στόχο την ανάδειξη της μακροχρόνιας ευρωπαϊκής συναίνεσης σε θέματα ισότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων που φυσικά αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

---

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights: LGBTI rights, 31/12/2021.

Αρχής γενομένης με τις αποφάσεις του ΔΕΕ, εκ των οποίων οι πλείστες που σχετίζονται με ζητήματα δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+, είναι αποτέλεσμα προδικαστικών ερωτημάτων των κρατών μελών της ΕΕ. Μια από τις πρώτες αποφάσεις, ήταν η υπόθεση *P κατά S και Cornwall County Council*,²⁰ η οποία αφορούσε ένα τρανς άτομο, ο οποίος γνωστοποίησε στον εργοδότη του για την πρόθεση του να υποβληθεί σε εγχείρηση επαναπροσδιορισμού του φύλου του. Την χρονική περίοδο που το εν λόγω τρανς άτομο έλαβε αυτή την απόφαση, στο ευρωπαϊκό δίκαιο δεν υπήρχε οποιαδήποτε νομοθετική πρόβλεψη που να το προστατεύει από τις διακρίσεις λόγω ταυτότητας του φύλου του. Το εθνικό δικαστήριο, του Ηνωμένου Βασιλείου, υπέβαλε μια σειρά προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ σχετικών με την οδηγία που αφορούσε την ίση μεταχείριση και την απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση λόγω φύλου. Το ΔΕΕ εκδίδοντας την απόφαση του ξεκαθάρισε ότι, η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω φύλου συνιστά θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ότι θα πρέπει να δοθεί στην οδηγία μια πιο ανοιχτή και / ή διευρυμένη ερμηνεία. Επί της ουσίας, έχει υποστηριχθεί από πολλούς ότι η εν λόγω απόφαση προετοίμασε το έδαφος για την επέκταση της οδηγίας με την αναγνώριση και κάλυψη παντός είδους διάκρισης λόγω φύλου.²¹

Ακόμη μια σημαντική απόφαση αποτελεί η υπόθεση *Geoffrey Léger*,²² η οποία αφορούσε ερωτήματα που τέθηκαν από το εθνικό δικαστήριο του Στρασβούργου, στο ΔΕΕ σχετικά με την άρνηση αιμοδοσίας του αιτητή, εξαιτίας της σεξουαλικής σχέσης που διατηρούσε στο παρελθόν με άλλο άνδρα. Το Δικαστήριο ερμηνεύοντας την σχετική οδηγία, ήτοι την οδηγία 2000/33/ΕΚ, και σε συνάρτηση με το άρθρο 21 του ΧΘΔ, το οποίο ρυθμίζει την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων, επέτεινε την εφαρμογή και την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχει η οδηγία αυτή και στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Επιπλέον, η υπόθεση *Relu Adrian Coman κ.λπ.*,²³ αφορούσε δύο πρόσωπα τα οποία σύναψαν γάμο νόμιμα στο Βέλγιο. Ο ένας εκ των δύο προσώπων, ήταν ευρωπαίος

²⁰ Case C-13/94, P v. S and Cornwall County Council, EU:C:1996:170

²¹ Παπαδοπούλου (n 7)

²² Case C-528/13, Geoffrey Léger v. Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes και Établissement français du sang, EU:C:2015:288

²³ Case C-673/16, Relu Adrian Coman ets. v. Inspectoratul General pentru Imigrări και Ministerul Afacerilor Interne, EU:C:2018:385

πολίτης ενώ ο άλλος είχε αμερικάνικη υπηκοότητα. Το ζευγάρι προσπάθησε μετά τον γάμο του να εγκατασταθεί στην Ρουμανία, χώρα καταγωγής του ενός εκ των συζύγων, με αποτέλεσμα όμως να αντιμετωπίσει την άρνηση του κράτους υποδοχής, να χορηγήσει άδεια παραμονής πέραν των τριών (3) μηνών στον αμερικάνο πολίτη. Το ΔΕΕ τότε αποφάνθηκε ότι θα πρέπει να επιτρέπεται η ελεύθερη κυκλοφορία των ευρωπαίων πολιτών, όπως αυτό ορίζεται ρητά στις Συνθήκες. Με τον τρόπο αυτό επέβαλε εμμέσως την αναγνώριση του γάμου των ομοφυλόφιλων ζευγαριών, καθώς και του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης, όταν τα αναγνωρισμένα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μετακινούνται από το ένα κράτος μέλος στο άλλο.²⁴

Μια πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ, η υπόθεση *V.M.A κατά Stolichna obshtina, rayon "Pancharevo"*,²⁵ αφορούσε ένα ανήλικο πολίτη της ΕΕ, του οποίου το πιστοποιητικό γέννησης ανέγραφε ως γονείς δύο άτομα του ίδιου φύλου, οι οποίοι είχαν νομότυπα συνάψει γάμο σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ. Το εθνικό δικαστήριο της Βουλγαρίας, απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, σχετικά με το γεγονός αυτό και με το κατά πόσον το κράτος είναι υποχρεωμένο αρχικά να αναγνωρίσει το έγγραφο αυτό, κατά δεύτερον, εάν μπορεί να εκδοθεί ταυτότητα στο ανήλικο τέκνο, παρόλο που το πιστοποιητικό γέννησης δεν είχε εκδοθεί από τις βουλγαρικές αρχές και τέλος, εάν μπορεί να παραχωρηθεί το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. Το ΔΕΕ στην απόφαση του έκρινε ότι το εν λόγω κράτος είναι υποχρεωμένο να εκδώσει ταυτότητα στο παιδί, αναγνωρίζοντας το πιστοποιητικό γέννησης του, παρόλο που δεν εκδόθηκε από τις εθνικές του αρχές και επιπλέον ότι θα πρέπει να επιτραπεί η ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή, στο παιδί μαζί με κάθε ένα από τους δύο γονείς του, καθότι η ιδιότητα τους ως γονείς είχε ήδη αναγνωρισθεί από άλλο κράτος μέλος της ΕΕ.²⁶

Το ΔΕΕ εξ αρχής έδειξε την προθυμία του να επεκτείνει την προστασία που παρέχει και να ρυθμίσει την αρχή της έμφυλης ισότητας, καθώς και να εξαλείψει μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων τις διακρίσεις λόγω φύλου. Η νομολογία του εμπλουτίστηκε σημαντικά και ειδικότερα μετά την εφαρμογή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, αλλά παρόλα αυτά το ΔΕΕ δεν έχει προβεί σε επανεξέταση του συνόλου των αποφάσεων

---

²⁴ de Groot (n 6); Παπαδοπούλου (n 7)

²⁵ Case C-490/20, *V.M.A. v. Stolichna obshtina, rayon «Pancharevo»*, EU:C:2021:1008

²⁶ ΚΥΠΕ, 'ΔΕΕ: Όταν κράτος μέλος αναγνωρίσει οικογένεια με γονείς ίδιου φύλου πρέπει να αναγνωρισθεί από όλα', (Euronews 15/12/2021) <<https://gr.euronews.com/my-europe/2021/12/15/ee-dikastirio-kratos-melos-anagorisei-oikogeneia-goneis-idiu-fylou-prepei-anagoristei-ol>>

του με βάση το ισχύον δίκαιο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει σταθερότητα και λογικός ειρμός στις αποφάσεις του και αυτό εγκυμονεί νομικούς κινδύνους, οι οποίοι είναι δυνατό να οδηγήσουν σε λάθη, αντιφάσεις από τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών και να προκαλέσει ανασφάλεια δικαίου.²⁷

Σημαντική επίδραση στην εξασφάλιση της εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει και το ΕΔΑΔ, ως φύλακας προστασίας των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην ΕΣΔΑ. Οι ΛΟΑΤΚΙ+ διάδικοι προσφεύγοντας στο ΕΔΑΔ ως επί το πλείστον επικαλούνται το άρθρο 8, το οποίο προστατεύει τον σεβασμό στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, καθώς και το άρθρο 14, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω κάποιου προσωπικού χαρακτηριστικού του ατόμου, χωρίς όμως αυτό να αναφέρει ρητά τον σεξουαλικό προσανατολισμό.²⁸

Αρχή στην παρουσίαση αποφάσεων που εξέδωσε το ΕΔΑΔ γίνεται, με την απόφαση *X, Y και Z εναντίων Ηνωμένου Βασιλείου*,²⁹ στην οποία δύο Βρετανοί πολίτες, ήτοι ο X ο οποίος ήταν τρανσέξουαλ καθότι γεννήθηκε γυναίκα και υποβλήθηκε σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού του φύλου του, ζούσε με την Y, την γυναίκα σύντροφό του, από το 1979. Ως ζευγάρι, υπέβαλαν από κοινού αίτηση για τεχνητή γονιμοποίηση από δότη, η οποία είχε εγκριθεί από νοσοκομείου του κράτους διαμονής τους. Σκοπός ήταν η Y να αποκτήσει παιδί, τη Z, εφόσον ο X ο οποίος είχε γεννηθεί με γυναικεία βιολογικά χαρακτηριστικά, δεν μπορούσε να είναι ο βιολογικός της πατέρας. Ο X επεδίωξε να κατονομαστεί στο πιστοποιητικό γέννησης της Z ως πατέρας της, αλλά προσέκρουσε σε άρνηση από τις εθνικές αρχές, καθότι το αγγλικό δίκαιο επέτρεπε τέτοια καταχώρηση μόνο στο βιολογικό πατέρα. Επιπρόσθετα, την εν λόγω εποχή στο αγγλικό εθνικό δίκαιο δεν αναγνωριζόταν η σχέση των X και Z. Κατά τον ουσιώδη χρόνο, οριζόταν ότι το φύλο ενός ατόμου καθορίζεται με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά που το δόθηκαν με τη γέννηση του και δεν αναγνωριζόταν ότι μπορεί να επέλθει αλλαγή μέσω χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού του φύλου. Επομένως, προσέφυγαν στο ΕΔΑΔ καταγγέλλοντας την έλλειψη νομικής αναγνώρισης της σχέσης με βάση το άρθρο 8 και 14 της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο δεν

---

²⁷ Παπαδοπούλου (n 7)

²⁸ Jens M. Scherpe, 'The Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe and the Role of the European Court of Human Rights' (The Equal Rights Review 2013) 10 PL 83

²⁹ X, Y and Z v. the United Kingdom, Application No. 21830/93, 22 April 1997, ECHR:1997:0422JUD002183093

διέγνωσε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, καθώς δεν υπήρχε κοινό ευρωπαϊκό πρότυπο όσον αφορά τη χορήγηση γονικών δικαιωμάτων σε τρανσέξουαλ γονείς. Κατά την έκδοση της απόφασης του, το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι ορθό να παρέχεται στο κράτος ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης και θεωρήθηκε ότι ο νόμος του Ηνωμένου Βασιλείου δεν παραβίασε το δικαίωμα των αιτητών στο σεβασμό της οικογενειακής τους ζωής. Το ΕΔΑΔ παρόλα αυτά όμως, με βάση τα όσα σχολίασε στην απόφαση του φαίνεται ότι αναγνωρίζει την σχέση μεταξύ του X και της Z, ως σχέση μεταξύ πατέρα και τέκνου, παρά την απορριπτική του απόφαση. Επιπρόσθετα, μέσω της εν λόγω απόφασης διευρύνθηκε το περιεχόμενο της έννοιας της ιδιωτικής ζωής, έτσι ώστε να περιλαμβάνει τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα, αλλά και τη σεξουαλική ζωή του ατόμου. Παρά την εκδοθείσα απόφαση, η τρανσέξουαλ κοινότητα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τα προβλήματα που εγέρθηκαν στην απόφαση αυτή με το πιο πρόσφατο παράδειγμα, την απόφαση του Εφετείου Αγγλίας και Ουαλίας, στην υπόθεση *R (McConnell and YY) κατά Registrar General for England and Wales*.³⁰³¹

Σε μεταγενέστερη απόφαση του το ΕΔΑΔ, στην υπόθεση *Botta κατά Ιταλίας*,³² ξεκαθάρισε ότι το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις όπου υπάρχει άμεσος σύνδεσμος / άμεση σύνδεση, μεταξύ των ζητούμενων θετικών μέτρων που καλείται να λάβει το κράτος, σε σχέση με την ιδιωτική και / ή οικογενειακή ζωή του

---

³⁰ R (McConnell and YY) v. Registrar General for England and Wales [2020] EWCA Civ 559

³¹ Η υπόθεση *McConnell* αφορούσε τον κ. McConnell, ο οποίος είχε γεννηθεί γυναίκα, αλλά σε ηλικία 22 ετών υπεβλήθη σε επέμβαση επαναπροσδιορισμού του φύλου του και έλαβε πιστοποιητικό αναγνώρισης φύλου ως άνδρας. Στη συνέχεια και μετά από θεραπεία γονιμότητας, ο κ. McConnell απέκτησε ένα παιδί χρησιμοποιώντας τα δικά του σπέρμα και ωάρια από δότη. Όταν γεννήθηκε το παιδί του, ο κ. McConnell θέλησε να καταχωρήσει τον εαυτό του ως «πατέρα» στο πιστοποιητικό γέννησης του παιδιού, αλλά το Ληξιαρχείο έκρινε ότι αυτό δεν ήταν δυνατό και ότι, εφόσον ο κ. McConnell ήταν το πρόσωπο που γέννησε το τέκνο, έπρεπε να καταγραφεί στο πιστοποιητικό ως «μητέρα» του. Το Εφετείο Αγγλίας και Ουαλίας στην εν λόγω υπόθεση έκρινε ότι το Ληξιαρχείο ορθώς καταχώρισε έναν τρανς άνδρα, ο οποίος είχε γεννήσει μετά την έκδοση του πιστοποιητικού αναγνώρισης φύλου του, ως «μητέρα», στο πιστοποιητικό γέννησης του γιου του. Στην απόφασή του, το δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό του κ. McConnell ότι ο νόμος περί αναγνώρισης φύλου του 2004 θα πρέπει να ερμηνευθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτρέπει την εγγραφή τρανς ατόμων είτε ως «πατέρα» είτε ως «μητέρα» στα σχετικά πιστοποιητικά. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι η παρέμβαση στα δικαιώματα του κ. McConnell βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, ήταν ανάλογη και δικαιολογημένη.

³² *Botta v. Italy*, Application No. 21439/93, 24 February 1998, ECHR:1998:0224JUD002143993

ατόμου. Ειδικότερα στην προαναφερθείσα απόφαση Ιταλός υπήκοος με σωματική αναπηρία, κατά την διάρκεια των διακοπών του διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν οι κατάλληλες εγκαταστάσεις και υποδομές οι οποίες να επιτρέπουν στα άτομα με αναπηρία να έχουν πρόσβαση στην παραλία και τη θάλασσα. Η ιταλική νομοθεσία ενώ προέβλεπε νομοθετικές ρυθμίσεις, το παραθαλάσσιο θέρετρο στο οποίο διέμενε, δεν είχε συμμορφωθεί επί τούτου, αλλά ούτε και μετά από παράπονο που υπεβλήθη στο δήμαρχο από τον κύριο Botta επήλθε η οποιαδήποτε αλλαγή, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να καταχωρήσει προσφυγή στο ΕΔΑΔ. Η νομική του βάση στηριζόταν στην απομείωση της ιδιωτικής του ζωής και της ανάπτυξης της προσωπικότητάς του, λόγω της παράλειψης του ιταλικού κράτους να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για να αποκαταστήσει τις παραλείψεις του θέρετρου. Ισχυρίστηκε επίσης, ότι δεν μπορούσε να απολαύσει μια κανονική κοινωνική ζωή που θα του επέτρεπε να συμμετέχει στην κοινότητα και επικαλέστηκε το άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, ότι δηλαδή ήτο θύμα διακρίσεων ως άτομο με αναπηρία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 8 δεν είχε εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση και σημείωσε ότι με βάση την εν λόγω διάταξη το μόνο που θα μπορούσε να υποβάλει στο κράτος ήταν την υποχρέωση να λάβει θετικά μέτρα, τα οποία να ρυθμίζουν την ιδιωτική συμπεριφορά. Οι εν λόγω υποχρεώσεις όμως επιβάλλονται μόνο όταν υπάρχει άμεσος σύνδεσμος μεταξύ των ζητούμενων θετικών μέτρων που καλείται να λάβει το κράτος και της ιδιωτικής και / ή οικογενειακής ζωής, προϋπόθεση που δεν πληρείτο στην παρούσα υπόθεση.

Μια καθοριστικής αλλά και ιστορικής σημασίας απόφαση, αποτέλεσε η υπόθεση *Dudgeon κατά Ηνωμένου Βασιλείου*.³³ Στην προαναφερθείσα υπόθεση, ο κύριος Dudgeon προσέφυγε στο ΕΔΑΔ σε σχέση με την ποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών πράξεων μεταξύ ανδρών, με βάση των ποινικό κώδικα στην Βόρεια Ιρλανδία, καθότι θεωρούσε ότι αποτελούσε «αδικοιολόγητη παρέμβαση του δικαιώματος του στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής» και, ως εκ τούτου, παραβίαζε το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε ότι ο εν λόγω νόμος δικαιολογείται εξαιτίας των έντονων θρησκευτικών συναισθημάτων της περιοχής. Προς τούτο υποστήριξε ότι δεν υπήρχε παραβίαση, καθότι οι νόμοι αυτοί ήταν «αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία» για την «προστασία της υγείας ή των ηθών». Το ΕΔΑΔ κατέληξε στο

---

³³ Dudgeon v. The United Kingdom, Application No. 7525/76, 24 February 1983, ECHR:1983:0224JUD000752576

συμπέρασμα ότι η παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή στην προκειμένη περίπτωση ήταν ένας δυσανάλογος τρόπος αντιμετώπισης της «επιτακτικής κοινωνικής ανάγκης». Επομένως, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «ο κύριος *Dudgeon* υπέστη και συνεχίζει να υφίσταται αδικαιολόγητη παρέμβαση στο δικαίωμά του για σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής». Η εν λόγω υπόθεση ήταν η πρώτη ξεκάθαρα περιεχομένου υπόθεση του ΕΔΑΔ υπέρ των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Συνέπεια της απόφασης αυτής ήταν η αποποινικοποίηση της ανδρικής ομοφυλοφιλικής σεξουαλικής επαφής και προς τούτο θεωρώ σκόπιμο να σημειώσω ότι η γυναικεία ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν ήταν ποτέ ποινικά κολάσιμη πουθενά στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Η διάταξη του ποινικού κώδικα, που οδήγησε τον κύριο *Dudgeon* στο ΕΔΑΔ εξακολούθησε παρά την έκδοση της προαναφερόμενης απόφασης από το ΕΔΑΔ, να είναι σε ισχύ και για τον λόγο αυτό το Δικαστήριο οδηγήθηκε εκ νέου στην έκδοση της απόφασης στην υπόθεση *Norris εναντίον Ιρλανδίας*,³⁴ η οποία έχει ουσιαστικά πανομοιότυπα γεγονότα συγκριτικά με την υπόθεση *Dudgeon*. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η ιρλανδική νομοθεσία παραβιάζει το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και μετά από την εν λόγω απόφαση επήλθε εν τέλει η αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας το 1993 στην Ιρλανδία, με την κατάργηση της σχετικής διάταξης του ποινικού κώδικα. Στη συνέχεια, επί τη βάση πανομοιότυπων γεγονότων, ακολούθησε η απόφαση στην υπόθεση *Μοδινός κατά Κύπρου*,³⁵ η οποία θα αναλυθεί εκτενέστερα σε μεταγενέστερο κεφάλαιο.

Επομένως, όπως μπορεί να γίνει εύλογα αντιληπτό η υπόθεση *Dudgeon* αποτελεί ορόσημο στην εξέλιξη του Δικαίου, καθότι ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τον καθορισμό του νομικού προηγούμενου που οδήγησε τελικά το Συμβούλιο της Ευρώπης να απαιτήσει από τα κράτη μέλη να αποποινικοποιήσουν την ανδρική και / ή γυναικεία ομοφυλοφιλική συμπεριφορά. Επιπρόσθετα, οι τρεις προαναφερόμενες αποφάσεις αποτελούν επιβεβαίωση της πανευρωπαϊκής συμφωνίας σε σχέση με το πρώτο στάδιο της νομικής ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, ήτοι ότι η ποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών πράξεων και σχέσεων μεταξύ συναινούντων ανδρών αποτελεί

---

³⁴ *Norris v. Ireland*, Application no. 10581/83, 26 October 1988

³⁵ *Modinos v. Cyprus*, Application no. 15070/89, 22 April 1993, ECHR:1993:0422JUD001507089

παράβαση του δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, στην οποία περιλαμβάνεται και η σεξουαλική ζωή.³⁶

Σε σχέση με τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, το ΕΔΑΔ μέσα από μια σειρά αποφάσεων του,³⁷ αποφάνθηκε ότι θα πρέπει να αποδειχθούν «ιδιαίτερα σοβαροί» λόγοι έτσι ώστε να μπορεί να δικαιολογηθεί μια διαφορετική μεταχείριση.

Ιδιαίτερής σημασίας και βαρύτητας καθίσταται και η απόφαση του ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Schalk και Kopf κατά Αυστρίας*,³⁸ όπου ένα ζευγάρι του ίδιου φύλου που επιθυμούσε να παντρευτεί υπέβαλε αίτημα προς τούτο και απορρίφθηκε από τις εθνικές αρχές, καθότι η νομοθεσία της Αυστρίας δεν επέτρεπε το γάμο μεταξύ συντρόφων του ίδιου φύλου. Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν την άρνηση των αρχών στο ΕΔΑΔ επί τη βάση των άρθρων 8, 12 και 14 της ΕΣΔΑ. Στην αιτιολογική βάση της προσφυγής τους υποστηρίζαν ότι υπέπεσαν θύματα διάκρισης λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, δεδομένου ότι τους αρνήθηκε το δικαίωμα να παντρευτούν και εξαιτίας της άρνησης αυτής και με δεδομένο ότι την εν λόγω χρονική περίοδο δεν υπήρχε καμία άλλη οδός σε σχέση με την αναγνώριση της σχέσης τους στην Αυστρία. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο θεσμός του γάμου έχει μεταβληθεί μέσα στα χρόνια, καθότι έχουν επέλθει σημαντικές κοινωνικές αλλαγές από την υιοθέτηση της ΕΣΔΑ, ωστόσο δεν υπάρχει ευρωπαϊκή συναίνεση όσον αφορά τους γάμους μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Καταληκτικά, αποφάσισε ότι το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ δεν επιβάλλει υποχρέωση στο κράτος να χορηγήσει σε ένα ομόφυλο ζευγάρι πρόσβαση στο γάμο, επομένως το δικαίωμα των προσφευγόντων στο γάμο δεν είχε παραβιαστεί. Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη απολαμβάνουν ένα ορισμένο περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά το ακριβές καθεστώς νομικής αναγνώρισης της σχέσης ενός ζευγαριού του ίδιου φύλου και παρατήρησε ότι το εθνικό δίκαιο παρείχε στους προσφεύγοντες τη δυνατότητα να αποκτήσουν νομική αναγνώριση ίση και / ή παρόμοιας φύσης με αυτή που προσφέρει ο γάμος με άλλες νόμιμες οδούς, αναφερόμενο στο νόμο περί καταχωρισμένων συμβιώσεων που θεσπίστηκε στην Αυστρία μετά την καταχώρηση της αίτησης των προσφευγόντων, αλλά πριν από την εκδίκασή της εν λόγω υπόθεσης. Έτσι, το ΕΔΑΔ θεώρησε ότι το κράτος δεν είχε

---

³⁶ de Groot (n 6)

³⁷ Smith and Grady, Applications Nos. 33985/96 and 33986/96, 25 October 2000; Karner v. Austria, Application No. 40016/98, 24 October 2003

³⁸ Schalk and Kopf v. Austria, Application No. 30141/04, 22 November 2010

υπερβεί το περιθώριο εκτίμησής του και δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Κατά την αιτιολόγηση της απόφασης (ratio decidendi) το ΕΔΑΔ προέβη σε αναγνωριστικά σχόλια τα οποία θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι είναι σημαντικότερα από οποιοδήποτε άλλο σκέλος της απόφασης. Επί τη βάση των σχολίων αυτών, αναγνώρισε ότι η σχέση των ομόφυλων ζευγαριών εμπίπτει στην έννοια της «οικογενειακής ζωής», σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, ήτοι με τον ίδιο τρόπο που εμπίπτει και η σχέση ενός ετερόφυλου ζευγαριού. Με τα εκεί λεχθέντα, τα ομόφυλα ζευγάρια βρέθηκαν ένα βήμα πιο κοντά στην ισότητα στον τομέα απόκτησης της δικής τους οικογένειας³⁹ και μέσω αυτής της οδού, το Δικαστήριο κατέρριψε την στάση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία αποφαινόταν σταθερά ότι ένα ομόφυλο ζευγάρι απολαμβάνει το δικαίωμα στην «ιδιωτική ζωή» αλλά όχι το δικαίωμα στην «οικογενειακή ζωή», σε αντίθεση με ένα ετερόφυλο ζευγάρι, πάντα σε σχέση με την εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Η προαναφερόμενη στάση είχε επικυρωθεί στα πλαίσια της υπόθεσης *Mata Estevez κατά Spain*,⁴⁰ όπου στην επίδικη υπόθεση ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι το κράτος δεν αναγνώρισε νόμιμα τη σχέση του με τον αποβιώσαντα ομόφυλο σύντροφό του. Επί τούτο, το ΕΔΑΔ σημείωσε σε σχέση με τον σεβασμό της οικογενειακής ζωής, ότι σύμφωνα με την πάγια νομολογία των οργάνων της Σύμβασης, οι μακροχρόνιες ομοφυλοφιλικές σχέσεις μεταξύ δύο ανδρών δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής που προστατεύεται από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και κατά συνέπεια θεώρησε ότι η διαπιστωθείσα διαφορετική μεταχείριση που άσκησε το κράτος σε σχέση με τον προσφεύγων μπορούσε να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο περιθώριο εκτίμησης του κράτους.

Μπορεί να αντιληφθεί κανείς μέσα από την παράθεση των δύο αυτών αποφάσεων του ΕΔΑΔ, ότι η στάση του σε σχέση με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ζευγαριών σχετικά με το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή, μετατοπίστηκε και ανατράπηκε. Επομένως, μετά την στροφή αυτή, πλέον, αναγνωρίζεται ξεκάθαρα στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα το δικαίωμα δημιουργίας οικογενειακών δεσμών ανάμεσα σε δύο άντρες και / ή δύο γυναίκες με την νόμιμη ένωση που τους παρέχει το κράτος διαμονής τους.

---

³⁹ de Groot (n 6); Scherpe (n 28)

⁴⁰ Mata Estevez v. Spain, Application No. 56501/00, 10 May 2001, ECHR:2001:0510DEC005650100

Σε σχέση με την αναγνώριση του φύλου σε διαφυλικά άτομα, ήτοι τα τρανς άτομα τα οποία έχουν προβεί σε χειρουργικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού του φύλου τους, το ΕΔΑΔ ανέτρεψε την νομολογία του, ήτοι τις υποθέσεις *Rees κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, *Cossey κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Sheffield και Horsham κατά Ηνωμένου Βασιλείου*.⁴¹ Στην υπόθεση *Christine Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,⁴² τέθηκε ερώτημα κατά πόσον τα βιολογικά κριτήρια, τα οποία σύμφωνα με το αγγλικό δίκαιο καθορίζουν το φύλο των ατόμων, αναφορικά με διάφορους σκοπούς, όπως ο γάμος και οι αιτήσεις συνταξιοδότησης, λειτουργούν ανεπίτρεπτα σε βάρος των τρανσέξουαλ. Η κυρία Goodwin αισθανόταν ανίκανη να κάνει πράγματα στην καθημερινότητά της, τα οποία θα απαιτούσαν την προσκόμιση του πιστοποιητικού γέννησής της, όπως για παράδειγμα να λάβει το χειμερινό επίδομα καυσίμων και να αναφέρει ότι της είχαν κλαπεί 200 λίρες, καθώς αυτό θα αποκάλυπτε την προηγούμενη ταυτότητά της. Ο νόμος την εμπόδιζε επίσης να παντρευτεί έναν άνδρα. Για αυτό τον λόγο, η ίδια προσέφυγε στο ΕΔΑΔ. Παρουσιάζοντας την υπόθεση της, η πλειοψηφία του Δικαστηρίου κατέληξε ότι το δικαίωμα του γάμου υφίσταται ανεξάρτητα από το δικαίωμα απόκτησης οικογένειας. Με την απόφαση του αυτή, το ΕΔΑΔ εγκατέλειψε την ιδέα, σύμφωνα με την οποία ο γάμος και η οικογένεια είναι κατ' ουσία αλληλένδετα και κατ' επέκταση την πάγια αντίληψη που επικρατούσε ότι το «δικαίωμα του να παντρεύεσαι και να ιδρύεις οικογένεια», αποτελεί το ένα προϋπόθεση του άλλου και δεν αποτελούν δύο ξεχωριστά δικαιώματα. Επομένως, μέσω της απόφασης αυτής, ο γάμος κατέστη ουσιαστικό αγαθό και δικαίωμα από μόνο του, λόγω της κοινωνικής και συμβολικής του διάστασης, ανεξάρτητα από τον πρώτο συγκεκριμένο σκοπό του (ήτοι την απόκτηση οικογένειας), όπως θεωρείτο από τον νόμο. Ως αποτέλεσμα της κρίσης του Δικαστηρίου, ψηφίστηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο ο νόμος περί αναγνώρισης φύλου το 2004, για τη νομική αναγνώριση των τρανσέξουαλ ατόμων ως μελών του νέου τους φύλου. Με βάση τον νόμο αυτό, πλέον καθίστατο εφικτό να αποκτηθεί νέο πιστοποιητικό γέννησης, καθώς και δυνατότητα σύναψης γάμου με άτομα του αντίθετου φύλου, μετά την διενέργεια χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού

⁴¹ *Rees v. The United Kingdom*, Application no. 9532/81, 17 October 1986, ECHR:1986:1017JUD000953281; *Cossey v. The United Kingdom*, Application no. 10843/84, 27 September 1990, ECHR:1990:0927JUD001084384; *Sheffield and Horsham v. The United Kingdom* Applications Nos 22985/93 and 23390/94, 30 July 1998, ECHR:1998:0730JUD002298593

⁴² *Christine Goodwin v. The United Kingdom*, Application no. 28957/95, 11 July 2002, ECHR:2002:0711JUD002895795

του φύλου. Η απόφαση αυτή αποτελεί ορόσημο στην εξέλιξη των δικαιωμάτων που απολαμβάνει η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και αποτέλεσε δικαστικό προηγούμενο για πολλές άλλες υποθέσεις όπως είναι και η υπόθεση *Grant*.⁴³

Η υπόθεση *Grant κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αφορούσε την κυρία Grant η οποία προέβη σε χειρουργική επέμβαση αλλαγής φύλου όταν βρισκόταν στην ηλικία των είκοσι (20) ετών, για να πραγματοποιήσει τη μετάβαση της από άνδρα σε γυναίκα. Το πιστοποιητικό γέννησης της, την παρουσίαζε ως άνδρα. Με τη συμπλήρωση της ηλικίας των εξήντα (60) ετών, υπέβαλε αίτηση για την έναρξη των πληρωμών της κρατικής σύνταξης της, αλλά η αίτηση της απορρίφθηκε με τη σημείωση ότι είχε υποβάλει αίτηση «πολύ νωρίς» και ότι δικαιούτο κρατική σύνταξη μόνο από την ηλικία συνταξιοδότησης αρρένων, η οποία καθίστατο με τη συμπλήρωση των εξήντα πέντε (65) ετών. Η προσφεύγουσα απευθύνθηκε στο ΕΔΑΔ το 2003, εξαιτίας της εν λόγω άρνησης και μετά την καταχώρηση της αίτησης της, θεσπίστηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο ο νόμος περί της αναγνώρισης φύλου το 2004, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω ως άμεσο αποτέλεσμα της υπόθεσης *Goodwin*. Το 2005, πριν την έκδοση της απόφασης από το ΕΔΑΔ, η κα Grant έλαβε πιστοποιητικό αναγνώρισης φύλου. Εν τέλει το 2006, με την έκδοση της απόφασης του, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν είχε καμία δικαιολογία ως προς την μη αναγνώριση νομικά της αλλαγής φύλου, δεδομένης της έκδοσης της απόφασης *Goodwin*. Επομένως, η χορήγηση σύνταξης στα εξήντα (60) της χρόνια αποτελούσε αναφαίρετο δικαίωμα και η καταπάτηση του θεωρείτο κατάφορη παραβίαση του σεβασμού της ιδιωτικής της ζωής, με βάση το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Επομένως, γίνεται εύλογα αντιληπτό, μέσα από τις προαναφερθείσες αποφάσεις ότι τα κράτη έχουν θετική υποχρέωση να αναγνωρίσουν την αλλαγή φύλου στην οποία προβαίνει ένα άτομο με την διεξαγωγή των απαραίτητων τροποποιήσεων επί των δεδομένων που σχετίζονται με την οικογενειακή κατάσταση του προσώπου αυτού. Επιπρόσθετα, στη βάση των αποφάσεων αυτών, το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε και σε σχέση με την νομοθετική κατοχύρωση που προβλέπεται στο άρθρο 12 της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, στο άρθρο αυτό ρυθμίζεται η απόλαυση του δικαιώματος των ανδρών και των γυναικών να παντρεύονται και να αποκτούν οικογένεια. Το εν λόγω δικαίωμα μπορούν

---

⁴³ Grant v. The United Kingdom, Application no. 32570/03, 23 May 2006, ECHR:2006:0523JUD003257003

να το απολαμβάνουν τόσο ετερόφυλα, όσο και ομόφυλα ζευγάρια, καθώς και διαφυλικά ζευγάρια εάν το επιθυμούν.⁴⁴

Σε σχέση με τη δυνατότητα ένωσης δύο ατόμων, πλέον επιτρέπεται και μέσω του συμφώνου συμβίωσης, όχι μόνο μέσω του θρησκευτικού ή του πολιτικού γάμου. Η εν λόγω δυνατότητα παραχωρήθηκε και στα ομόφυλα ζευγάρια. Μέσω της ένωσης που τους παρέχει το σύμφωνο συμβίωσης, μπορούν να ρυθμίσουν αποτελεσματικά ζητήματα σχετικά με την διατροφή, την κληρονομιά, καθώς και άλλα θέματα που τους αφορούν άμεσα και προσωπικά. Η ένωση τους, έχει αναγνωρισθεί εκτός από τις νομικές διατάξεις που υιοθετήθηκαν στην εθνική έννομη τάξη των κρατών και νομολογιακά, πιο συγκεκριμένα μέσα από τις αποφάσεις *Βαλλιανάτος κ.α. εναντίον Ελλάδας*⁴⁵ και *Oliari κ.α. κατά Ιταλίας*.⁴⁶

Στην υπόθεση *Βαλλιανάτος κ.α. κατά Ελλάδας*, οι προσφεύγοντες ήταν ένα σύνολο από ομόφυλα ζευγάρια που ζούσαν στην Ελλάδα. Τα πρόσωπα αυτά, υπέβαλαν αίτηση στο ΕΔΑΔ εξαιτίας του νέου νόμου που είχε θεσπιστεί και ο οποίος καθιέρωνε μια μορφή επίσημης συμβίωσης που προσομοίαζε με τον γάμο, γνωστή ως «αστική ένωση». Το αιτητικό των προσφευγόντων στηριζόταν στο γεγονός ότι η εν λόγω «αστική ένωση» προοριζόταν μόνο για ενήλικα ζευγάρια διαφορετικού φύλου και αυτό παραβίαζε το δικαίωμά τους στο σεβασμό της ιδιωτικής και της οικογενειακής τους ζωής, καθώς επίσης συνιστούσε αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ ετερόφυλων και ομόφυλων ζευγαριών σε βάρος των τελευταίων. Η αιτιολογική τους βάση στηριζόταν στο άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΑΔ στο σκεπτικό της απόφασης του τόνισε κατ' αρχάς ότι η οικογενειακή ζωή των ζευγαριών του ίδιου φύλου πρέπει να προστατεύεται εξίσου με την οικογενειακή ζωή των ζευγαριών διαφορετικού φύλου. Επιπρόσθετα, ανέφερε ότι επιτρέποντας την αστική ένωση μόνο σε ζευγάρια διαφορετικού φύλου, ο συγκεκριμένος νόμος εισήγαγε διαφορετική μεταχείριση με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ενδιαφερομένων. Επομένως, η επέκταση της αστικής ένωσης και στα ομόφυλα ζευγάρια θα επέτρεπε στα τελευταία να ρυθμίζουν θέματα περιουσίας, διατροφής και κληρονομιάς, όχι ως ιδιώτες που

---

⁴⁴ de Groot (n 6)

⁴⁵ *Vallianatos and others v. Greece*, Applications nos. 29381/09 and 32684/09, 7 November 2013, ECHR:2013:1107JUD002938109

⁴⁶ *Oliari and others v. Italy*, Applications nos. 18766/11 and 36030/11, 21 October 2015, ECHR:2015:0721JUD001876611

συνάπτουν συμβάσεις βάσει του κοινού αστικού δικαίου, αλλά βάσει των νομικών κανόνων που διέπουν την αστική ένωση, αναγνωρίζοντας με αυτό τον τρόπο και επίσημα τη σχέση τους από το κράτος. Σχετική αναφορά έγινε από το Δικαστήριο και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, αναφέροντας ότι υπάρχει η τάση να προβλέπεται τουλάχιστον κάποια μορφή νόμιμης συμβίωσης και ότι θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη αυτό και από την Ελλάδα. Ακόμη, τονίστηκε ότι δεν υπήρχαν πειστικοί και σοβαροί λόγοι ικανοί να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό των ομόφυλων ζευγαριών από το πεδίο εφαρμογής του νόμου που εισήγαγε την αστική ένωση και ότι με βάση τα όσα εκτέθηκαν υπήρξε παραβίαση τόσο του άρθρου 14, όσο και του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Τέλος, με βάση τα όσα εκτείνονται στην απόφαση του Δικαστηρίου, η συμβίωση δεν ήταν πλέον απαραίτητη ανάμεσα στο ζευγάρι, καθώς αποφασίστηκε ότι η οικογενειακή ζωή των ζευγαριών του ίδιου φύλου πρέπει να προστατεύεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που προστατεύεται και η οικογενειακή ζωή των ζευγαριών διαφορετικού φύλου.

Στην υπόθεση *Oliari κ.α. κατά Ιταλίας*, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης σχετίζονται με τρία ζευγάρια που διατηρούσαν σταθερές ομόφυλες σχέσεις και στα οποία δεν επιτρεπόταν να δημοσιεύσουν αναγγελία γάμου, καθότι ο ιταλικός αστικός κώδικας προέβλεπε ότι οι σύζυγοι θα έπρεπε να προέρχονται από διαφορετικό φύλο. Πριν από την καταχώρηση της αίτησης των προσφευγόντων στο ΕΔΑΔ, επιχειρήθηκε αρχικά σε εθνικό επίπεδο η άσκηση προσφυγής από το πρώτο ζευγάρι, στην οποία το δευτεροβάθμιο δικαστήριο της Ιταλίας παρέπεμψε την υπόθεση στο Συνταγματικό Δικαστήριο, σχετικά με τη συνταγματικότητα της νομοθεσίας. Τον Απρίλιο του 2010 το Συνταγματικό Δικαστήριο κήρυξε απαράδεκτη την προσφυγή, αφού διαπίστωσε ότι το δικαίωμα στο γάμο, όπως κατοχυρώνεται από το ιταλικό Σύνταγμα, δεν επεκτείνεται στις ομοφυλοφιλικές ενώσεις, αλλά ότι προοριζόταν να αναφέρεται στο γάμο με την παραδοσιακή του έννοια, ήτοι ανάμεσα σε άντρα και γυναίκα. Ταυτοχρόνως το Συνταγματικό Δικαστήριο επισήμανε ότι υπεύθυνο για να ρυθμίσει τη νομική αναγνώριση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που αφορούν τα ομόφυλα ζευγάρια, καθίσταται το Κοινοβούλιο, με αποτέλεσμα να απορρίψει την προσφυγή λόγω της εν λόγω διαπίστωσης του. Κατά τον χρόνο εξέτασης της εν λόγω υπόθεσης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο είχαν ήδη προηγηθεί και κριθεί σε προηγούμενες υποθέσεις ότι οι σχέσεις συζευγμένων ζευγαριών του ίδιου φύλου που διατηρούν σταθερές σχέσεις εμπίπτουν στην έννοια της «οικογενειακής ζωής» κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΑΔ κατά την έκδοση της απόφασης του έκρινε ότι η νομική προστασία που παρεχόταν στην Ιταλία στα ομόφυλα ζευγάρια απέτυχε να

καλύπτει τις βασικές ανάγκες που θα έπρεπε να απολαμβάνει ένα ζευγάρι σε μια σταθερή σχέση. Επισημάνε επίσης, ότι στο ιταλικό δίκαιο, από τον Δεκέμβριο του 2013 τα ομόφυλα ζευγάρια είχαν τη δυνατότητα να συνάπτουν «σύμφωνα συμβίωσης», τα οποία ωστόσο παρείχαν ένα περιορισμένο πεδίο εφαρμογής. Επιπρόσθετα, επεσήμανε ότι δεν προέβλεπε το εθνικό δίκαιο της Ιταλίας ορισμένες βασικές ανάγκες, οι οποίες ήταν θεμελιώδεις για τη ρύθμιση μιας σταθερής σχέσης μεταξύ ενός ζευγαριού, όπως για παράδειγμα η αμοιβαία υλική υποστήριξη, οι υποχρεώσεις διατροφής και τα κληρονομικά δικαιώματα. Προς τούτο το Δικαστήριο στην απόφαση του ανέφερε ότι, τα εν λόγω σύμφωνα ήταν ανοικτά σε όλα τα άτομα που συμβιώνουν, πράγμα που σήμαινε ότι αποσκοπούσαν πρωτίστως στην προστασία των ζευγαριών που διατηρούσαν σταθερή σχέση. Συν τοις άλλοις, η απόφαση του ΕΔΑΔ έκρινε ότι η συμβίωση από το ενδιαφερόμενο ζευγάρι δεν αποτελούσε προϋπόθεση για την ύπαρξη σταθερής σχέσης και / ή ένωσης μεταξύ των συντρόφων, δεδομένου ότι πολλά ζευγάρια βίωναν περιόδους κατά τις οποίες διατηρούσαν τη σχέση τους από μεγάλη απόσταση. Ενόψει των ανωτέρω, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η Ιταλία παρέβη την υποχρέωσή της να εξασφαλίσει ότι οι προσφεύγοντες είχαν στη διάθεσή τους ένα συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο που προέβλεπε την αναγνώριση και την προστασία της ένωσής τους. Η υπόθεση *Oliari και άλλοι κατά Ιταλίας* αποτελεί απόφαση ορόσημο στη νομολογία του ΕΔΑΔ για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, καθώς αναγνωρίζει μια θετική υποχρέωση των κρατών να εφαρμόσουν ένα γενικό νομικό πλαίσιο, το οποίο να ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, ανεξάρτητα από το χρόνο θέσπισης του θεσμού αυτού και / ή από το εάν υπάρχουν ήδη πολιτικές ενώσεις για ζευγάρια διαφορετικού φύλου.

Μέσω των αποφάσεων που εκτέθηκαν ανωτέρω αλλά και πολλών άλλων, έχει γίνει ξεκάθαρη η θέση του ΕΔΑΔ ως προς τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, η οποία έχει μετακυλήσει προς την υιοθέτηση μιας συναινετικής προσέγγισης σε σχέση με τις υποθέσεις που αφορούν τη σεξουαλικότητα του ατόμου.⁴⁷ Συμπερασματικά, γίνεται πολύ ευδιάκριτα αντιληπτό, ότι έχει αφήσει πίσω της, τις αναχρονιστικές και πεπαλαιωμένες αντιλήψεις και με μεγάλη προθυμία προχωρά μαζί με το ρέμα και τα καλέσματα των καιρών, καθότι αφουγκράζεται τις ανάγκες και λαμβάνει υπόψη του τις εξελίξεις που επήλθαν στην κοινωνία μέσα στα χρόνια.

---

⁴⁷ Beate Rudolf, 'European Court of Human Rights: Legal Status of Postoperative Transsexuals', (International Journal of Constitutional Law 2003) 1 (4), PL. 716-721

2.4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (2020 – 2025)

Όπως μπορεί κανείς να αντιληφθεί μέσα από το περιεχόμενο των όσων εκτέθηκαν μέχρι τώρα στην παρούσα διπλωματική, δεν υπάρχει κοινό νομοθετικό πλαίσιο και / ή μια οικουμενική νομική διασφάλιση σε σχέση με τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας στα κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτό όμως η ΕΕ προτίθεται να το αλλάξει.

Όπως έχει πάγια καθιερωθεί, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, μαζί με την καθοριστική σημασία συμβολή των κρατών μελών καθίστανται υπεύθυνοι για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την διασφάλιση της ισότητας και των ίσων ευκαιριών προς όλους τους πολίτες.⁴⁸ Προς την επίτευξη του σκοπού αυτού, η ΕΕ εδώ και αρκετά χρόνια βρίσκεται σε ένα συνεχή διάλογο με τα όργανα της και τα κράτη μέλη, με στόχο την υλοποίηση ενός σχεδίου και / ή μιας στρατηγικής για την καταπολέμησή των διακρίσεων εις βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, οι οποίες εξακολουθούν να ενυπάρχουν στους κόλπους των κρατών μελών της.

Αρχής γενομένης, το 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μια πρώτη προσπάθεια της να καταπολεμήσει τις διακρίσεις προς τα άτομα αυτά, δημιούργησε τον «Κατάλογο δράσεων για την προώθηση της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+».⁴⁹ Η προσπάθεια της αν και φιλόδοξη, δεν κατέστη εφικτό να επιτύχει τον σκοπό της και να εξαλείψει στον επιθυμητό βαθμό τις ανισότητες και / ή διακρίσεις που υπήρχαν, αντιθέτως το ποσοστό των ατόμων που αισθανόταν ότι υφίσταται διακρίσεις λόγω της εξωτερικεύσης του σεξουαλικού προσανατολισμού τους, της ταυτότητας και των χαρακτηριστικών του φύλου τους, αυξήθηκε κατά 5% το 2019 σε σχέση με το ποσοστό που υπήρχε το 2012.⁵⁰ Επιπρόσθετα, η πανδημία του Covid-19, που έπληξε την ανθρωπότητα, διαδραμάτισε καθοριστικό παράγοντα, καθότι ενέτεινε τις διακρίσεις ανάμεσα στους πολίτες και ειδικότερα προς τους ΛΟΑΤΚΙ+.

⁴⁸ European Commission, 'LGBTIQ Equality Strategy (2020 – 2025)', <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en>

⁴⁹ European Commission, 'Final Report 2015-2019 on the List of actions to advance LGBTI equality', 15/05/2020

⁵⁰ LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025 (n 48)

Η ΕΕ δεν έμεινε όμως με σταυρωμένα τα χέρια και έθεσε ως στόχο της, την οικοδόμηση μιας Ένωσης ισότητας. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Νοέμβριο του 2020 ανήγγειλε την πρώτη της στρατηγική σχετικά με την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, η οποία θα επιχειρούσε να προβεί σε μια αξιολογη προσπάθεια, μέσα στα επόμενα χρόνια, ήτοι στα έτη 2020 – 2025. Οι στόχοι που έθεσε αφορούσαν από την μια την ελαχιστοποίηση όσο είναι δυνατό των διακρίσεων, τον αποκλεισμό και τη βία, και από την άλλη να δημιουργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον μέσα στο οποίο όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλο τους, θα μπορούν να είναι αλλά και να αισθάνονται ο εαυτός τους.⁵¹ Η στρατηγική αυτή απευθύνεται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, ούτως ώστε να επιτευχθεί συλλογικά μια ολοκληρωμένη και πάνω από όλα κοινή αντιμετώπιση των ανισοτήτων που ενυπάρχουν στην εποχή μας προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.⁵²

Η στρατηγική της ΕΕ έχει βασιστεί πάνω σε τέσσερις (4) πυλώνες, οι οποίοι περιλαμβάνουν στοχευμένες δράσεις, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγονται τόσο νομικά, όσο και χρηματοδοτικά μέτρα.⁵³ Οι τέσσερις πυλώνες εστιάζουν: (α) στην αντιμετώπιση των διακρίσεων, (β) στην διασφάλιση της ασφάλειας των ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτών, (γ) στην οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και (δ) στην ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ σε παγκόσμιο επίπεδο.⁵⁴ Με σκοπό να δοθεί μια πληρέστερη εικόνα σχετικά με τον κάθε ένα πυλώνα ξεχωριστά επιχειρείται να γίνει μια συνοπτική παρουσιαστεί τους, σε σχέση με το τι περιλαμβάνουν καθώς και τι στοχεύει να επιτύχει ο κάθε ένας.

Κάνοντας αρχή με τον πρώτο πυλώνα, ο οποίος αφορά την νομική προστασία κατά των διακρίσεων, έχει υποστηριχθεί από την Επιτροπή ότι θα επιχειρήσει να βελτιώσει και να ενισχύσει το αίσθημα ισότητας ανάμεσα στους πολίτες της ΕΕ, προτείνοντας νέες νομοθετικές ρυθμίσεις προς το σκοπό αυτό, καθώς και να εντείνει το ρόλο των φορέων ισότητας. Ειδικότερα, στοχεύει στην πάταξη της ανισότητας στην εκπαίδευση, την

---

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ ‘Η πρώτη ενωσιακή στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ από την ΕΕ’ (Euronews, 12/11/2020) <<https://gr.euronews.com/2020/11/12/eu-loatki>>

⁵⁴ ΑΠΕ-ΜΠΕ (n 15); Rémi Menthéour, ‘United in diversity: Commission acts in favour of equality for LGBTQ+ people’ (The New Federalist, 24/12/2020) <<https://www.thenewfederalist.eu/united-in-diversity-commission-acts-in-favour-of-equality-for-lgbtq-people?lang=fr>>

υγεία, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Επιπρόσθετα, στον εν λόγω πυλώνα μέσα στις αλλαγές που προβλέπονται, υπάρχει ως στόχος η προσπάθεια επίτευξης της προώθησης και ένταξης της προστασίας της πολυμορφίας στο χώρο εργασίας. Επί τούτου και ειδικότερα σε σχέση με την ισότητα των φύλων στην απασχόληση έχει ήδη εκδοθεί σχετική οδηγία, ήτοι η οδηγία 2006/54/EK, αλλά παρόλα αυτά θα γίνει μια φιλόδοξη προσπάθεια επέκτασης του νομικού της πλαισίου προστασίας.⁵⁵

Μέσα από την πάροδο των χρόνων, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συχνά έχουν έρθει αντιμέτωπα και / ή έχουν πέσει θύματα εγκληματικών πράξεων, ήτοι εγκλημάτων μίσους, ρητορικής μίσους και βίας. Για τον λόγο αυτό, ο δεύτερος πυλώνας εστιάζει στην προβληματική αυτή, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε ότι θα πρέπει να επέλθει ενίσχυση της νομικής προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ+ και ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν κατάλληλα μέτρα για την καταπολέμηση των εν λόγω εγκλημάτων, έτσι ώστε να υπάρχει αποτελεσματική προστασία και προαγωγή της σωματικής, καθώς και ψυχικής υγείας και σε αυτή την κατηγορία των πολιτών.⁵⁶

Επιπρόσθετα, τα κράτη μέλη, ανά διαστήματα, έχουν συμμετάσχει σε έρευνες, οι οποίες διεξήχθησαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Οι εν λόγω έρευνες έδειξαν ότι δεν εφαρμόζονται από όλα τα κράτη μέλη οι ίδιες πολιτικές, ούτε υπάρχουν οι ίδιες προσεγγίσεις όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+. Αποτέλεσμα της συμπεριφοράς των κρατών, είναι να μην έχει καταστεί εφικτό μέχρι σήμερα, να αναγνωριστούν οι οικογενειακοί δεσμοί στις επονομαζόμενες οικογένειες του «ουράνιου τόξου» όταν αυτές μετακινούνται εντός των εσωτερικών συνόρων της Ένωσης. Επομένως, ο τρίτος πυλώνας εστιάζει σε αυτό το πρόβλημα και θα ληφθούν στοχευμένα μέτρα αντιμετώπισης άμεσα, ούτως ώστε να υπάρξει διασφάλιση και αμοιβαία αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων.⁵⁷

Τέλος, ο τέταρτος πυλώνας αφορά τα μέτρα τα οποία θα πρέπει να ληφθούν για τη βελτίωση και εντατικοποίηση των προσπαθειών προώθησης της ισότητας των

---

⁵⁵ euronews (n 53); Menthéour (n 54); COM(2020) 698 final (n 15)

⁵⁶ euronews (n 53); Menthéour (n 54); COM(2020) 258 final - Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, 'Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025)'

⁵⁷ euronews (n 53); Menthéour (n 54)

ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων σε ολόκληρο τον κόσμο, καθότι έχουν καταγραφεί σοβαρές παραβιάσεις, καθώς και σοβαρή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.⁵⁸

Συμπερασματικά, με βάση τα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, μπορεί εύλογα να αντιληφθεί κανείς ότι έχει καταστεί επιτακτική η ανάγκη αντίδρασης τόσο των οργάνων και οργανισμών της ΕΕ, όσο και των κρατών μελών της. Οι ανισότητες που υπάρχουν στην κοινωνία και η υιοθέτηση μέτρων και στρατηγικών καταπολέμησης των ανισοτήτων αποτελεί τόσο εθνική, όσο και ευρωπαϊκή ευθύνη. Επομένως, μέσα από την προσπάθεια μιας αμοιβαίας, καλά δομημένης και στοχευμένης συνεργασίας, καθώς και υποστήριξης είναι πολύ πιο πιθανό να επέλθει το επιθυμητό αποτέλεσμα, ήτοι να ενισχυθεί η προστασία και η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

---

⁵⁸ Ibid.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΛΟΑΤΚΙ+ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Όπως έχει γίνει αντιληπτό επί τη βάση των ανωτέρω, τα κράτη μέλη της ΕΕ διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο ως προς την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ στο εσωτερικό των κρατών τους. Το παρόν κεφάλαιο εστιάζει στην εθνική έννομη τάξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία μέσα από μια μακροχρόνια προσπάθεια έχει φτάσει εν έτη 2022 να διασφαλίζει σε ένα σεβαστό βαθμό τα δικαιώματα αυτά, χωρίς όμως να έχει επιτύχει το απόλυτο ύψος προστασίας που θα διασφάλιζε πλήρως τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+.

3.1. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ

Η Κύπρος ως βρετανική αποικία εφάρμοζε το κοινοτικό δίκαιο ως είχε. Από το 1885 στην νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου υπήρχε καταγεγραμμένο και προβλεπόμενα νομοθετικά μέσω διάταξης του Ποινικού Κώδικα του, το ποινικό αδίκημα την ομοφυλοφιλία, καθώς επίσης και οι σεξουαλικές πράξεις μεταξύ συναινούντων ανδρών.⁵⁹

Μετά την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως ανεξάρτητο κράτος το 1960, εξακολούθησε να διατηρείται η διάταξη που προϋπήρχε σε σχέση με το εν λόγω ποινικό αδίκημα. Πιο συγκεκριμένα η εν λόγω πρόνοια υπήρχε στα άρθρα 171 – 173 του Ποινικού Κώδικα (Κεφάλαιο 154), τα οποία προέβλεπαν ότι:

«Άρθρο 171: Κάθε πρόσωπο που (α) έχει σαρκική επαφή οποιουδήποτε προσώπου ενάντια στην τάξη της φύσης, ή (β) επιτρέπει σε ένα αρσενικό άτομο να έχει σαρκική επαφή με αυτόν ενάντια στη τάξη της φυσικής, είναι ένοχος κακουργήματος και υπόκειται σε φυλάκιση πέντε ετών.

⁵⁹ Νάγια Καμένου κ.α., ‘Δημοκρατία και ανθρωπινά δικαιώματα - Το ΛΟΑΤΙ κίνημα στην Κύπρο: Ακτιβισμός, Δίκαιο, και Αλλαγή κατά Μήκος της Διαχωριστικής Γραμμής’ (FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG 2019)

Άρθρο 172: Κάθε πρόσωπο που με βία διαπράττει ένα από τα αδικήματα που αναφέρονται στο τελευταίο τμήμα του προηγούμενου άρθρου είναι ένοχο κακουργήματος και υπόκειται σε φυλάκιση δεκατεσσάρων ετών.

Άρθρο 173: Κάθε πρόσωπο που επιχειρεί να διαπράξει ένα από τα αδικήματα που ορίζονται στο άρθρο 171 είναι ένοχο κακουργήματος και υπόκειται σε φυλάκιση τριών ετών και εάν η απόπειρα συνοδεύεται από βία, υπόκειται σε φυλάκιση επτά ετών».⁶⁰

Κατά την διάρκεια ισχύος της εν λόγω νομοθετικής πρόβλεψης υπήρξε καταδίκη προσώπου με βάση τα όσα προβλέπονται στο άρθρο 171 (β) του Ποινικού Κώδικα. Ειδικότερα, στην απόφαση *Costa v. Republic*,⁶¹ ο εφεσείων καταδικάστηκε για το αδίκημα της σαρκικής επαφής, με συναίνεση, με άλλον άνδρα κατά παράβαση της τάξης της φύσης. Ο εφεσείοντας αν και ήταν ενήλικας, 19 ετών, κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας συνενυρέθηκε ερωτικά με τον σύντροφο του σε στρατιωτική σκηνή, στα πλαίσια διεξαγωγής στρατιωτικής άσκησης, ενώσω σε αυτήν υπήρχε και τρίτο πρόσωπο. Κατά την εκδίκαση της έφεσης της υπόθεσης, υποστηρίχθηκε ότι το εν λόγω άρθρο ήταν αντίθετο με το άρθρο 15 του Συντάγματος, καθώς και το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Ο δικηγόρος του εφεσείοντα υποστήριξε ότι οι πρόνοιες του άρθρου αυτού εκτός των άλλων ήταν γενικές και απόλυτες, με αποτέλεσμα να παρεμβαίνουν στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής. Επιπρόσθετα, έγινε επίκληση στην απόφαση *Dudgeon* του ΕΔΑΔ, για την οποία σχετική αναφορά έχει γίνει σε προηγούμενο κεφάλαιο, η οποία εξέτασε παρόμοιο ζήτημα και το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι υπήρξε παράβαση του δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής κατά παράβαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Παρόλα αυτά όμως, το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου κατά την έκδοση της απόφασης του ισχυρίστηκε ότι, η συνταγματικότητα ενός εθνικού νόμου θα πρέπει να γίνει σε συνάρτηση με την ενόπιον του υπόθεση και ότι με βάση τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας έκρινε ότι ο εφεσείοντας ήταν ένοχος, καθότι το αδίκημα δεν συντελέστηκε σε ιδιωτικό χώρο, αλλά σε χώρο όπου υπήρχε οπτική επαφή από τρίτο πρόσωπο. Επιπρόσθετα, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στη φύση και έκταση των ηθών, τα οποία δεν είναι κοινά στα κράτη και ότι κάθε χώρα κρίνει αναλόγως τα

---

⁶⁰ Criminal Code, Chapter 154 of the Laws (1959 Edition)
<<http://www.cylaw.org/nomoi/arith/CAP154.pdf>>

⁶¹ *Costa v. Republic* (1982) 2 CLR 120

πρότυπα που θέλει να επικρατήσουν σε αυτή και αποφάσισε να αποκλίνει από την προσέγγιση που δόθηκε από το ΕΔΑΔ.

Κατά την διάρκεια των ετών, ήτοι από το 1980, ο Αλέκος Μοδινός ξεκίνησε τον αγώνα του για την εξασφάλιση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, καθότι θεωρούσε, ορθώς κατά την άποψη μου, ότι ο Ποινικός Κώδικας της Κύπρου ήταν μεροληπτικός. Την περίοδο αυτή όμως, προτεραιότητα στην κυπριακή επικράτεια ήταν η επίλυση του κυπριακού προβλήματος και σε καμία περίπτωση η κυπριακή κοινωνία δεν ήταν έτοιμη να αποδεχτεί τους ΛΟΑΤΚΙ+.⁶² Αυτό διαφάνηκε και από το γεγονός ότι ο κύριος Μοδινός, το 1983, ζήτησε δημόσια από τον Γενικό Εισαγγελέα την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, με βάση τις εκδοθείσες αποφάσεις από το ΕΔΑΔ, ήτοι την *Dudgeon* και την *Norris*, λαμβάνοντας αρνητική απάντηση, η οποία στηριζόταν στην μη δεσμευτικότητα των αποφάσεων αυτών.

3.2. ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΟΔΙΝΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΑΓΚΟΥ

Μετά από πολυετή προσπάθεια που καταβλήθηκε από τον κύριο Μοδινό και εφόσον η Κυπριακή Δημοκρατία είχε επικυρώσει την ΕΣΔΑ το 1962, αποφάσισε στις 25 Μαΐου του 1989, να προσφύγει στο ΕΔΑΔ, καθότι του παρεχόταν το δικαίωμα αυτό. Με την απόφαση του για άσκηση ατομικής προσφυγής στο ΕΔΑΔ, κατέστη το πρώτο άτομο που επικαλέστηκε την ΕΣΔΑ προερχόμενο από την Κύπρο και άσκησε το εν λόγω δικαίωμα με βάση το άρθρο 25 της ΕΣΔΑ. Στην αίτηση του προς την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υποστήριξε ότι η διατήρηση των διατάξεων ποινικοποίησης της ομοφυλοφιλίας στον Ποινικό Κώδικα της Κύπρου, ήτοι στα άρθρα 171 – 173, παραβιάζεται το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.⁶³

Το ΕΔΑΔ επικαλούμενος τις αποφάσεις *Dudgeon* και *Norris*, εξέδωσε απόφαση υπέρ του ενάγοντος και εναντίον της Κύπρου. Με την εν λόγω απόφαση επιβεβαιώθηκε το γεγονός ότι και μόνο η ύπαρξη πιθανότητας καταδίκης προσώπου λόγω των

---

⁶² Καμένου (n 59)

⁶³ Modinos (n 35)

συγκεκριμένων νομοθετικών προβλέψεων, παραβιάζεται η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή.⁶⁴

Μετά από την καταδικαστική απόφαση, το 1993, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορούσε να αγνοεί πλέον την κατάσταση αυτή και έπρεπε να συμμορφωθεί τροποποιώντας τα εν λόγω άρθρα. Η διαδικασία τροποποίησης δεν ήταν καθόλου εύκολη, καθότι τόσο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, όσο και τα πολιτικά κόμματα ήταν αντίθετοι. Επομένως, για πέντε χρόνια ο τότε Γενικός Εισαγγελέας, Αλέκος Μαρκίδης, προσπαθούσε να πείσει την ΒΤΑ να υιοθετήσει τις προτεινόμενες τροποποιήσεις.⁶⁵ Το Συμβούλιο της Ευρώπης λόγω της παρόδου μεγάλου χρονικού διαστήματος χωρίς να έχει επέλθει συμμόρφωση με την απόφαση του ΕΔΑΔ στην υπόθεση Μοδινός, έδωσε προειδοποίηση στην Κυπριακή Δημοκρατία αναφέροντας της ότι, εάν συνεχιζόταν η ανυπακοή της, αυτό θα σήμαινε αποπομπή της.⁶⁶ Ταυτόχρονα, κατά τον ουσιώδη χρόνο, ήτοι το 1998, αναμενόταν η έκδοση απόφασης στην υπόθεση *Λοιζίδου κατά Τουρκίας*,⁶⁷ η οποία αφορούσε ζητήματα τουρκικής παρέμβασης, κατοχής, καθώς και καταβολής αποζημιώσεων. Η Κυπριακή Δημοκρατία υπό τον φόβο ότι σε περίπτωση θετικής έκβασης της υπόθεσης και καταδίκης της Τουρκίας, η τελευταία θα μπορούσε να προβάλει ως επιχείρημα μη συμμόρφωσης της, την ίδια πρακτική που εφάρμοσε η Κύπρος σε σχέση με την μη συμμόρφωση της στην απόφαση Μοδινός και για τον λόγο αυτό, σε συνάρτηση και με την προειδοποίηση που έλαβε, αποφάσισε εν τέλει να αποποινικοποιήσει την ομοφυλοφιλία.⁶⁸

Παρόλο που επήλθε το «επιθυμητό» αποτέλεσμα και πλέον δεν θεωρείτο ποινικό αδίκημα οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις, περιλήφθηκαν στα νέα άρθρα και ειδικότερα στο άρθρο 171 αμφιλεγόμενες διατάξεις. Στο κείμενο του άρθρου αυτού αναγραφόταν ο όρος «αφύσικη ακολασία μεταξύ ανδρών» και επιπροσθέτως αποδόθηκε στον όρο «δημόσια» μια ευρύτερη έννοια από ότι προβλεπόταν προηγουμένως. Ως εκ τούτου,

---

⁶⁴ Καμένου (n 59)

⁶⁵ Αλέκος Μαρκίδης, 'Οι ατομικές προσφυγές στο ΕΔΑΔ εναντίον της ΚΔ' (Philenews 28/07/2019) <<https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/749261>>

⁶⁶ Καμένου (n 59)

⁶⁷ *Loizidou v. Turkey*, Application no. 15318/89, 18 December 1996, ECHR:1996:1218JUD001531889

⁶⁸ Καμένου (n 59)

δύο χρόνια αργότερα, ήτοι το 2000, επήλθε εκ νέου τροποποίηση του άρθρου 171, με σκοπό την διόρθωση και απόλεια των προβληματικών όρων.⁶⁹

Ακόμη ένα ζήτημα που είχε ανακύψει και έπρεπε να τροποποιηθεί, αφορούσε το όριο ηλικίας σύναψης συναινετικής ομοφυλοφιλικής σεξουαλικής δραστηριότητας, καθότι μέχρι το 2002, προβλεπόταν ότι αυτό ήταν το δέκατο όγδοο (18) έτος, σε αντίθεση με το όριο ηλικίας που προβλεπόταν για τις ετερόφυλες σχέσεις, το οποίο ήταν το δέκατο έκτο (16) έτος. Επήλθε τροποποίηση στη νομοθεσία σχετικά με το ζήτημα αυτό, καθώς είχε οριστεί πανευρωπαϊκά ότι το όριο ηλικία σύναψης συναινετική σχέσης ανεξαρτήτως φύλου θα είναι το δέκατο έβδομο (17) έτος και η Κυπριακή Δημοκρατία έπρεπε να συμμορφωθεί, ούτως ώστε να συμβαδίζει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.⁷⁰

Μετά την έκδοση της απόφασης στην Μοδινός και πριν επέλθει η τροποποίηση του ποινικού κώδικα, ήτοι το 1996, ο κύριος Μαραγκός προσέφυγε κατά της Κύπρου στο ΕΔΑΔ,⁷¹ επικαλούμενος παραβίαση τόσο του άρθρο 8, όσο και των άρθρων 3,⁷² 14 και 17 της ΕΣΔΑ. Ο λόγος προσφυγής του έγκειτο στην αντιμετώπιση που έλαβε από τις κυπριακές αρχές εξαιτίας του ότι ήταν ομοφυλόφιλος. Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι ήταν παραδεκτό το αίτημα του σχετικά μόνο με το άρθρο 8, αλλά εξαιτίας του γεγονότος ότι είχε ήδη εκδώσει στο παρελθόν απόφαση σε σχέση με την αρχή, η οποία προστατεύεται στο άρθρο αυτό, αρνήθηκε να εκδικάσει την υπόθεση του.⁷³

Επομένως, μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η Κύπρος και η κυπριακή κοινωνία, δεν ήταν ούτε πρόθυμη, ούτε έτοιμη να αποδεχτεί τα ομοφυλόφιλα άτομα. Η αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας επήλθε εξαναγκαστικά και επιτακτικά, μετά

---

⁶⁹ Καμένου (n 59); Μαρκίδης (n 65)

⁷⁰ Anne Fleischmann et al., 'Πότε αποποινικοποίησαν την ομοφυλοφιλία οι χώρες της Ευρώπης;', (Euronews, 18/06/2019) <<https://gr.euronews.com/2019/06/18/pote-apopoinikopoiisan-omofylofilia-xwres-evrwphs>>; Αντώνης Παπαγεωργίου, 'Τι συμβαίνει με τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα στην Κύπρο: Σύμφωνο Συμβίωσης, Πολιτικός Γάμος, νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου κ.α., Πού βρίσκεται η Κύπρος σε σχέση με τη στήριξη των ΛΟΑΤΙ δικαιωμάτων', (ANTIVIRUS 10/03/2019) <<https://avmag.gr/103621/103621/>>; Καμένου (n 59)

⁷¹ Stavros Marangos v. Cyprus, Application no. 20364/07, 23 September 2010

⁷² Απαγόρευση βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

⁷³ Καμένου (n 59)

την πάροδο αρκετών ετών από την έκδοση της απόφασης του ΕΔΑΔ. Αλλά παρόλα αυτά, ήταν ένα πρώτο θετικό βήμα προς την εξέλιξη και την πρόοδο στην προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στα πλαίσια της κυπριακής έννομης τάξης.

3.3. Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ ΕΠΟΧΗ

Με την ένταξη της Κύπρου το 2004 στην ΕΕ επήλθαν σημαντικές αλλαγές στην έννομη της τάξη και ειδικότερα σε σχέση με ζητήματα που σχετίζονται με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Ειδικότερη έμφαση και ανάλυση επί του θέματος θα γίνει στο παρόν υποκεφάλαιο.

Πριν από την προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ η μοναδική εθνική ρύθμιση η οποία απαγόρευε τις διακρίσεις αποτελούσε το άρθρο 28 του Συντάγματος, το οποίο κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας και την απαγόρευση των διακρίσεων. Γενικότερα, η αρχή της ουσιαστικής ισότητας συνεπάγεται τη λήψη υπόψη των εκδηλουμένων στην πράξη ανισοτήτων που συνδέονται με την ιδιότητα του μέλους συγκεκριμένης κατηγορίας προσώπων ή κοινωνικής ομάδας. Επιπρόσθετα, η εν λόγω αρχή επιτρέπει και / ή επιβάλλει την άρση ή τουλάχιστον την εξουδετέρωση, με συγκεκριμένα μέτρα, των άνισων και επιβλαβών αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις ανισότητες αυτές για τα πρόσωπα που ανήκουν σε μία συγκεκριμένη ομάδα.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη παράγραφο του εν λόγω άρθρου προβλέπεται η ισότητα ενώπιον του νόμου και στην δεύτερη παράγραφο αναφέρεται ότι οι πολίτες μπορούν να απολαμβάνουν όλα τους τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, χωρίς άμεση ή έμμεση διάκριση σε βάρος τους, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, γλώσσας, φύλου, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής (...) ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο. Παρόλα αυτά όμως δεν αναγράφεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η ταυτότητα του φύλου, αλλά θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι αυτό μπορεί να ενταχθεί εμμέσως, στον όρο «για οποιοδήποτε άλλο λόγο». Το σκεπτικό αυτό έγκειται στο γεγονός ότι παρόμοια πρακτική έχει εφαρμοστεί και για το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, στο οποίο υπάρχει ο όρος «άλλη ιδιότητα» και το ΕΔΑΔ ερμήνευσε μέσα από τις αποφάσεις του τον συγκεκριμένο όρο με παρόμοιο τρόπο, συμπεριλαμβάνοντας

εμμέσως στην προστασία του, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου.⁷⁴⁷⁵

Από την ένταξη της στην ΕΕ και έκτοτε, η Κύπρος, έπρεπε να ρυθμίσει την εθνική έννομη της τάξη έτσι ώστε να συμβαδίζει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και κατ' επέκταση να μεταφέρει στην νομοθεσία της, τις πράξεις του παράγωγου δικαίου. Για τον λόγο αυτό μετέφερε τις οδηγίες 2000/43/ΕΚ (σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής) και 2000/78/ΕΚ (σχετικά με την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία), νομοθετώντας τον Περί Ίσης Μεταχείρισης στην Απασχόληση και την Εργασία Νόμο του 2004 (Ν. 58(I)/2004). Επιπρόσθετα, μετέφερε την οδηγία 2004/113/ΕΚ (σχετικά με την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και στην παροχή αυτών), στον περί Ίσης Μεταχείρισης Ανδρών και Γυναικών (Πρόσβαση σε Αγαθά και Υπηρεσίες και στην Παροχή Αυτών) Νόμο του 2008 (Ν. 18(I)/2008) και την οδηγία 2014/54/ΕΕ (σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων), νομοθετώντας τον περί της Διευκόλυνσης της Άσκησης των Δικαιωμάτων των Εργαζομένων στο Πλαίσιο της Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Εργαζομένων Νόμο του 2017 (Ν. 37(I)/2017).⁷⁶ Οι νόμοι αυτοί περιλαμβάνουν πρόνοιες σχετικά με τις διακρίσεις σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου στην απασχόληση, καθώς και την ελεύθερη κυκλοφορία της εν λόγω ομάδας πολιτών, εντός των εσωτερικών συνόρων της ΕΕ.

Το κυπριακό νομικό σύστημα δεν παρείχε για πολλά χρόνια πραγματική νομική προστασία και αναγνώριση στα άτομα που συγκαταλέγονται στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, με αποτέλεσμα να μην απολαμβάνουν καθόλου και / ή να απολαμβάνουν περιορισμένα δικαιώματα. Μετά από μια δύσκολη και μακρά πορεία κατάφεραν τα ομοφυλόφιλα και τα αμφιφυλόφιλα άτομα να αποκτήσουν κάποιας μορφής προστασία

⁷⁴ Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal, Application no. 33290/96, 21 March 2000, ECHR:1999:1221JUD003329096 (para 28); PV v. Spain, Application no. 35159/09, 30 November 2010, ECHR:2010:1130JUD003515909

⁷⁵ Spyridon Drosos and Aristoteles Constantinides, 'The Legal Situation of Same-Sex Couples in Greece and Cyprus' in Daniele Gallo et al. (eds), 'Same-Sex Couples before National, Supranational and International Jurisdictions' (Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2014), PL. 319-324; Tryfonidou (n 7)

⁷⁶ Καμένου (n 59)

με την τροποποίηση ορισμένων νομοθετημάτων, έτσι ώστε να υπάρχει πλέον ρητή αναφορά και στην προστασία της ταυτότητας του φύλου.⁷⁷ Παρόλα αυτά όμως, η προστασία των τρανς ατόμων ήταν αόρατη, σύμφωνα με τις Εκθέσεις του Κυπριακού Φορέα Καταπολέμησης των Διακρίσεων σχετικά με τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου των τρανς ατόμων.⁷⁸

Αποτέλεσμα της εν λόγω κατάστασης, ήταν η προσφυγή στο ΕΔΑΔ, το 2012, από μια τρανς δικηγόρο,⁷⁹ η οποία κατήγγειλε την παραβίαση του δικαιώματος του σεβασμού της ιδιωτικής της ζωής, με βάση το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και του δικαιώματος της να μην υποστεί εξευτελιστική μεταχείριση, με βάση το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, από Επαρχιακό Δικαστή, καθότι ο τελευταίος δημοσιοποίησε προσωπικά της δεδομένα σχετικά με το φύλο της και υπέστη ταπεινωτικά σχόλια εντός της αίθουσας του Δικαστηρίου. Η αιτήτρια προσέφυγε στο ΕΔΑΔ χωρίς να ασκήσει όλα τα εθνικά ένδικα μέσα που της παρείχε η κυπριακή έννομη τάξη, με τον ισχυρισμό ότι οι κύπριοι δικαστές απολαμβάνουν ασυλία, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και προς τούτο δεν υπήρχε κάποιο ένδικο μέσο, το οποίο να μπορεί να την προστατεύσει αποτελεσματικά. Το ΕΔΑΔ απέρριψε την προσφυγή της αυτή, καθότι δεν προέβη στη χρήση των εσωτερικών ένδικων μέσων, προτού κάνει χρήση των εξωτερικών ένδικων μέσων.⁸⁰ Η εν λόγω υπόθεση αποτέλεσε την πρώτη και μοναδική υπόθεση από τρανς άτομο κυπριακής καταγωγής, το οποίο άσκησε προσφυγή στο ΕΔΑΔ εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας.⁸¹

Το 2015 ήταν μια από τις πιο σημαντικές χρονιές για τους ΛΟΑΚΤΙ+ της Κύπρου, καθότι αρχικά επήλθε τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα με σκοπό να εισαχθεί, για πρώτη φορά, η ποινικοποίηση της υποκίνηση βίας ή μίσους ή ρητορικής μίσους, η οποία σχετίζεται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα του φύλου. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 99^A του Κεφαλαίου 154, πλέον θεωρείται ποινικό αδίκημα η εκ προθέσεως, δημόσια και δια απειλής, ύβρης ή προκλητικής συμπεριφοράς, καθώς

---

⁷⁷ Tryfonidou (n 7)

⁷⁸ Αρ. 21/2011, 95/2011, 14/2013, 12/2014

⁷⁹ Andriana Klaedes v. Cyprus, Application No. 72491/12, 22 September 2015, ECHR:2015:0922DEC007249112

⁸⁰ Tryfonidou (n 7)

⁸¹ Amy Shepherd, 'Let's not skirt the issue: reflections on Klaedes v Cyprus (2015)' (The Young Human Rights Lawyer 2016)

και η προτροπή ή υποκίνηση βίας ή μίσους, μέσω γραπτού ή προφορικού λόγου και / ή δια του τύπου, η οποία στρέφεται εναντίον ομάδα ατόμων που προσδιορίζεται με βάση το γενετήσιο προσανατολισμό ή την ταυτότητα του φύλου της.⁸² Επιπλέον, την ίδια χρονιά εισήχθη μέσω νέου νομοθετήματος η δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης από άνδρες και γυναίκες με άλλα άτομα που ανήκουν είτε στο ίδιο, είτε σε διαφορετικό φύλο.

3.4. ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Οι σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου άρχισαν να αναγνωρίζονται στις χώρες της Ευρώπης από το 1987 με πρώτη εξ αυτών την Σουηδία, στην οποία αναγνωρίστηκαν οι συντροφικές σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών και έκτοτε ρυθμίζονταν νομοθετικά με παρόμοιο τρόπο σε σχέση με το καθεστώς που ίσχυε για τα ζευγάρια αντίθετου φύλου. Το 1989, η Δανία έκανε την υπέρβαση και κατοχύρωσε τη συμβίωση ως προς τα ομόφυλα ζευγάρια. Σταδιακά έκτοτε και άλλα κράτη ακολούθησαν το παράδειγμα της Δανίας, με το κάθε ένα από αυτά όμως, να ρυθμίζει το εν λόγω θέμα με διαφορετικό τρόπο. Στη συνέχεια, το επόμενο βήμα στη νομική εξέλιξη πραγματοποιήθηκε με την αναγνώριση του γάμου των ομόφυλων ζευγαριών. Ειδικότερα, η Ολλανδία το 2001 έγινε η πρώτη χώρα που επιχείρησε το βήμα αυτό και ακολούθησαν το Βέλγιο (2003), η Ισπανία (2005), η Νορβηγία (2009), η Σουηδία (2009), η Ισλανδία (2010), η Πορτογαλία (2010), η Δανία (2012), η Γαλλία (2013), το Λουξεμβούργο (2015), η Ιρλανδία (2015), η Φιλανδία (2017), η Γερμανία (2017), η Μάλτα (2017) και τέλος η Αυστρία (2019).⁸³

Παρόλα αυτά όμως υπάρχουν και αρκετά κράτη, όπως η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Τσεχία, η Εσθονία, η Ελλάδα, η Κροατία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Λιθουανία, η Λετονία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σλοβενία και η Σλοβακία, που δεν αναγνωρίζουν τον γάμο. Μερικά εκ των προαναφερόμενων κρατών όμως, αναγνωρίζουν άλλου είδους ενώσεις, παρόμοιας φύσης με τον γάμο ή έστω κάποιας μορφής συμβίωση.⁸⁴

---

⁸² Tryfonidou (n 7); Παπαγεωργίου (n 70)

⁸³ de Groot (n 6); Scherpe (n 28); euronews (n 53)

⁸⁴ European Commission, 'Legal gender recognition in the EU: The journeys of trans people towards full equality', (Directorate-General for Justice and Consumers, June 2020)

Στην Κύπρο μέσω του άρθρου 22 του Συντάγματος προβλέπεται ότι «Πας συμπληρώσας την προς γάμον ηλικίαν είναι ελεύθερος να συνάψη γάμον και ιδρύση οικογένειαν συμφώνως τω εφαρμοστέω δι' έκαστον πρόσωπον, δυνάμει των διατάξεων του Συντάγματος, δικαίω περί γάμου».⁸⁵ Με τον όρο «πας», νοείται κάθε πρόσωπο και εξαιτίας της ουδετερότητας του όρου αυτού, θα μπορούσε κανείς να τον ερμηνεύσει με τέτοιο τρόπο ώστε να αναφέρεται τόσο στο γάμο μεταξύ ετερόφυλων, όσο και ομόφυλων ζευγαριών. Ωστόσο στον περί Γάμου Νόμο του 2003 (Ν. 104(I)/2003), ο οποίος αποτελεί ειδικότερη νομοθετική πρόβλεψη σε σχέση με τον γάμο, στο άρθρο 3 αυτού προβλέπεται ότι «Γάμος σημαίνει τη συμφωνία για ένωση σε γάμο που συνάπτεται μεταξύ γυναίκας και άνδρα και τελείται στην παρουσία αμφοτέρων από Λειτουργό Τέλεσης Γάμου, σύμφωνα με τις πρόνοιες του παρόντος Νόμου ή από εγγεγραμμένο ιερέα σύμφωνα με τους Κανόνες της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ή των δογμάτων των θρησκευτικών ομάδων που αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα».⁸⁶

Επομένως, η καθιέρωση της πολιτικής συμβίωσης στην Κύπρο μέσω της ψήφιση του περί Πολιτικής Συμβίωσης Νόμου του 2015 (Ν. 184(I)/2015) από την ΒΤΑ, έδωσε τον Δεκέμβριο του 2015, τη δυνατότητα στα ζευγάρια τόσο του αντίθετου, όσο και του ίδιου φύλου την ευκαιρία να μπορούν πλέον νόμιμα να αναγνωριστούν ως ζευγάρι. Ειδικότερα το άρθρο 4 του νόμου αυτού προβλέπει ότι:

*«4. Εκτός όπου προβλέπεται διαφορετικά στον παρόντα Νόμο, Πολιτική Συμβίωση που έχει συναφθεί δυνάμει των διατάξεων του παρόντος Νόμου, εξαιρουμένου του περί Υιοθεσίας Νόμου, έχει, τηρουμένων των αναλογιών, τα αντίστοιχα αποτελέσματα και συνέπειες ως εάν να είχε τελεστεί γάμος δυνάμει των διατάξεων του περί Γάμου Νόμου και οποιαδήποτε αναφορά σε νομοθεσία της Δημοκρατίας σε «σύζυγο» θα ερμηνεύεται ως αναφορά και σε σύμβιο σε Πολιτική Συμβίωση».*⁸⁷

Μέσω της προαναφερόμενης νομοθετικής διάταξης εκτός από την αναγνώριση των σχέσεων των ζευγαριών του ίδιου φύλου, εξισώθηκε το σύμφωνο συμβίωσης με τον

⁸⁵ Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας <<http://www.cylaw.org/nomoi/indexes/syntagma.html>>

⁸⁶ Ο περί Γάμου Νόμος του 2003 (Ν. 104(I)/2003) <http://www.cylaw.org/nomoi/enop/ind/2003_1_104/section-sc2612ce80-720d-b2b8-613c-386b8ecc3eb7.html>

⁸⁷ Ο περί Πολιτικής Συμβίωσης Νόμος του 2015 (Ν. 184(I)/2015) <http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2015_1_184/full.html>

γάμο. Η εν λόγω εξίσωση διαπιστώθηκε και μέσω της απόφασης *Courten κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,⁸⁸ στην οποία το ΕΔΑΔ ανέφερε ότι το σύμφωνο συμβίωσης εξισώνονται με τον γάμο, καθότι θεωρεί ότι η βάση και των δυο περιπτώσεων είναι η ανάληψη δημόσιων και δεσμευτικών υποχρεώσεων ανάμεσα στα μέρη.⁸⁹

Τέλος, θεωρώ σημαντικό να επιστήσω την προσοχή και στο γεγονός ότι εκτός από την εξίσωση του συμφώνου συμβίωσης με τον γάμο, στη διάταξη του ανωτέρω νόμου σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης, αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι όλα τα πρόσωπα που συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης αποκτούν τα ίδια δικαιώματα, αλλά και τις ίδιες υποχρεώσεις με αυτά των παντρεμένων (ετερόφυλων) συζύγων.⁹⁰ Επομένως, μέσω της εν λόγω νομοθετικής πρόβλεψης παραχωρήθηκαν στα ομόφυλα ζευγάρια δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις που δεν τους αναγνωρίζονταν προηγουμένως.

Θα ήταν παράληψη μου όμως, να μην αναφερθώ στο γεγονός ότι, στην εν λόγω διάταξη υπάρχει ρητή πρόβλεψη η οποία εξαιρεί τα άτομα που συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης από το δικαίωμα τεκνοθεσίας. Σχετική αναφορά επί του εν λόγω ζητήματος θα γίνει σε μετέπειτα κεφάλαιο της παρούσας.

---

⁸⁸ *Courten v. The United Kingdom*, Application No. 4479/06, 4 November 2008

⁸⁹ *Scherpe* (n 28)

⁹⁰ *Tryfonidou* (n 7); *Καμένου* (n 59); *Παπαγεωργίου* (n 70)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΟΥ

Με τον όρο «σεξουαλικός προσανατολισμός», νοείται η ερωτική, συναισθηματική, σεξουαλική και ρομαντική έλξη ενός ανθρώπου προς ένα άλλο πρόσωπο. Σε σχέση με τα ομοφυλόφιλα άτομα, αναφερόμαστε στη συναισθηματική και προσωπική έλξη που αισθάνονται για άτομα που ανήκουν στο ίδιο φύλο. Επιπρόσθετα, με τον εν λόγω όρο αναφερόμαστε στην δυνατότητα κάποιας ή κάποιου προσώπου να συνάπτει συναισθηματικούς και / ή σεξουαλικούς δεσμούς με άλλα άτομα.⁹¹ Ο όρος αυτός θα πρέπει να χρησιμοποιείται με προσοχή, καθότι ελλοχεύει ο κίνδυνος σύγχυσης του με τον όρο «ταυτότητα φύλου», ο οποίος αφορά διαφορετική κατάσταση πραγμάτων.

Με τον όρο «*ταυτότητα φύλου*» αναφερόμαστε στον εσωτερικό και προσωπικό τρόπο με τον οποίο ένα άτομο βιώνει το φύλο του. Περιλαμβάνει την προσωπική αίσθηση που έχει για το σώμα του, καθώς και την κοινωνική και εξωτερική έκφραση του φύλου του, τα οποία αντιστοιχούν στη βούληση του προσώπου. Επιπρόσθετα, κάποια άτομα βιώνουν αλλαγές στην προσωπική αίσθηση του σώματος τους και αυτό έχει ως αποτέλεσμα μετά από ελεύθερη επιλογή τους είτε λαμβάνουν ιατρική αγωγή, είτε να προβαίνουν σε ιατρικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού του φύλου τους. Οι εν λόγω επιλογές δεν καθορίζουν την ταυτότητα του φύλου του ατόμου και αυτό έχει επιβεβαιωθεί μέσα από την απόφαση του ΕΔΑΔ, όπως είναι η υπόθεση *Garçon και Nicot εναντίον Γαλλίας*.⁹² Ειδικότερα, όταν γίνεται αναφορά στην ταυτότητα του φύλου του ατόμου, τις πλείστες των περιπτώσεων αναφερόμαστε στα διεμφυλικά και / ή τα τρανς άτομα γενικότερα.

Πολλοί άνθρωποι παγκοσμίως αντιμετωπίζουν βίαιες συμπεριφορές, καθώς και άνιση μεταχείριση εξαιτίας των προσωπικών τους επιλογών.⁹³ Αναπόσπαστο κομμάτι όλων μας αποτελεί τόσο ο σεξουαλικός προσανατολισμός μας, όσο και η ταυτότητα του φύλου μας και για τον λόγο αυτό, όλα τα κράτη θα πρέπει να λαμβάνουν τα απαραίτητα

⁹¹ Κυπριακός σύνδεσμος οικογενειακού προγραμματισμού (n 5)

⁹² *Garçon and Nicot v. France*, Applications Nos 79885/12, 52471/13 and 52596/13, 6 April 2017, ECHR:2017:0406JUD007988512

⁹³ Human Rights Watch, 'LGBT Rights' <<https://www.hrw.org/topic/lgbt-rights>>

νομικά μέτρα, ούτως ώστε να παρέχεται όσο το δυνατό αποτελεσματική προστασία στους πολίτες τους.

Αρκετά κράτη στην ΕΕ, μεταξύ των οποίων Αυστρία, Βέλγιο, Κροατία, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, έχουν προβεί στη λήψη μέτρων και υιοθέτησης νομοθεσιών, οι οποίες δίνουν το δικαίωμα σε κάθε άτομο να υποβληθεί στη διαδικασία επίσημης αλλαγής ονόματος και φύλου από τα μητρώα και έγγραφα του κράτους.⁹⁴

4.1. Η ΝΟΜΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στα προαναφερόμενα κράτη δεν συγκαταλέγεται η Κύπρος, η οποία μέχρι και σήμερα δεν έχει κατοχυρώσει νομοθετικά και / ή νομολογιακά, την νομική αναγνώριση της ταυτότητας του φύλου, με αποτέλεσμα να παραμένει ένα προβληματικό θέμα. Παρόλα αυτά όμως, υπάρχουν άλλες «επιτρεπόμενες» διαδικασίες, με τις οποίες καθίσταται δυνατή, ως ένα βαθμό η αλλαγή φύλου και ονόματος, σε σχέση με τα τρανς και ιντερσέξ άτομα.

Ειδικότερα, όλα τα άτομα που το επιθυμούν μπορούν να υποβάλουν αίτηση προς έγκριση στο Δικαστήριο, η τύχη της οποίας όμως αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια του Δικαστή. Επιπρόσθετα, τα άτομα που επιθυμούν να αλλάξουν στα επίσημα έγγραφα τους το φύλο και το όνομα τους και έχουν υποβληθεί σε ιατρική επέμβαση, ήτοι οι τρανσέξουαλ, μπορούν να ζητήσουν από τις αρχές της Επαρχιακής Διοίκησης να προβούν στην αλλαγή αυτή, υποβάλλοντας ένορκη δήλωση αλλαγής ονόματος, η οποία θα πρέπει να συνοδεύεται από ιατρική βεβαίωση, η οποία να επιβεβαιώνει την πραγματοποίηση της χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού του φύλου τους. Στη συνέχεια, η εν λόγω ιατρική βεβαίωση θα μεταβιβαστεί στο Υπουργείο Υγείας προς έγκριση και εφόσον αυτή ληφθεί, θα καταστεί δυνατή η έκδοση νέου διαβατηρίου και / ή δελτίου ταυτότητας, καθώς και εκλογικού βιβλιαρίου. Συν τοις άλλοις, απαραίτητη προϋπόθεση είναι και η απόδειξη από τον / την αιτητή / αιτήτρια ότι είναι άγαμος / άγαμη ή διαζευγμένος / διαζευγμένη. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι τα

---

⁹⁴ European Commission (n 84)

άτομα τα οποία έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης είτε θα πρέπει να λύσουν το σύμφωνο αυτό, είτε να προβούν στην εν λόγω διαδικασία πριν την σύναψη του συμφώνου. Τέλος, η τελική απόφαση λαμβάνεται από τον Διευθυντή του Τμήματος Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης και σε καμία περίπτωση αυτό δεν γίνεται αυτοδικαίως. Παρόλα αυτά όμως, σε περίπτωση επιτυχούς τελικής έγκρισης και αλλαγής, το πιστοποιητικό γεννήσεως δεν μπορεί να τροποποιηθεί με βάση τα νέα δεδομένα. Τα τρανς άτομα, τα οποία δεν έχουν υποβληθεί σε ιατρική επέμβαση, δεν υπάρχει πουθενά πρόβλεψη που να τους αφορά και που να τους δίνεται η δυνατότητα παρόμοιου περιεχομένου ενεργειών, ούτως ώστε να μπορέσουν και αυτοί με τη σειρά τους να προβούν σε αλλαγή του ονόματος και του φύλου τους στα επίσημα κρατικά τους έγγραφα.⁹⁵

Μέσω του ψηφίσματος υπ' αριθμό 2048, το οποίο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2015, αναγνωρίστηκε και επίσημα η ανάγκη των κρατών να υιοθετήσουν μέτρα τα οποία θα συμβάλουν στην γρηγορότερη, με διαφάνεια και εύκολη πρόσβαση των πολιτών στην αλλαγή και αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, η οποία θα βασίζεται στον αυτοπροσδιορισμό του ατόμου χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε προϋπόθεση, όπως για παράδειγμα να έχουν υποβληθεί σε ιατρική επέμβαση επαναπροσδιορισμού του φύλου τους.⁹⁶ Το μοντέλο αυτό εφαρμόζεται με επιτυχία από το 2015 στη Μάλτα, όπου πλέον οι πολίτες μπορούν να υποβάλουν αίτηση στο κράτος και αυτό μέσα σε διάστημα δεκαπέντε (15) ημερών να προβεί στην αλλαγή ακόμη και των πιστοποιητικών γεννήσεως των πολιτών του.

Επομένως, με βάση το πρότυπο αυτό, από το 2017 έχουν ξεκινήσει οι προσπάθειες δημιουργίας ενός προσχέδιου νομοθεσίας, το οποίο θα υποβληθεί στην ΒΤΑ προς ψήφιση και θα βασίζεται στην αυτοδιάθεση του ατόμου να ζητήσει και να επιτύχει την αλλαγή του φύλου και του ονόματος του, σε όλα τα επίσημα του έγγραφα, χωρίς φυσικά να απαιτείται και να υποχρεούται το άτομο να προβεί σε ιατρική επέμβαση

---

⁹⁵ Tryfonidou (n 7)

⁹⁶ P9_TA(2021)0366, 'Δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ στην ΕΕ' Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2021 σχετικά με τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ στην ΕΕ (2021/2679(RSP)) <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_EL.pdf>; Marie Digoix et al., 'Sexual orientation, family and kinship in France, Iceland, Italy and Spain' (Families And Societies Research Project 2016)

οποιοδήποτε είδους ή σε οποιαδήποτε άλλη διαδικασία.⁹⁷ Σχετική επί του θέματος αναφορά θα γίνει στο επόμενο υποκεφάλαιο.

Μέχρι την ψήφιση και υιοθέτηση της προτεινόμενης εξειδικευμένης νομοθεσίας έχουν δοθεί οδηγίες από το Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης προς τις επαρχιακές διοικήσεις, με σκοπό την προσωρινή επίλυση του προβλήματος και κάλυψης ως ένα βαθμό του κενού που υπάρχει. Πιο συγκεκριμένα, από το 2019 στην Κυπριακή Δημοκρατία καθίσταται εφικτή και δίνεται η δυνατότητα σε οποιονδήποτε το επιθυμεί να προβεί σε τροποποίηση του ονόματος και του φύλου του, στα επίσημα ταξιδιωτικά του έγγραφα.

4.2. ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΑ ΠΡΟΣ ΨΗΦΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΤΑ

Πολύ πρόσφατα, ήτοι μόλις το 2022 έχουν υποβληθεί ενώπιον της ΒΤΑ δύο πολύ σημαντικά νομοθετήματα προς ψήφιση. Το ένα αφορά την ταυτότητα του φύλου του ατόμου σε σχέση με τα ζητήματα που αναπτύχθηκαν ανωτέρω και το άλλο νομοσχέδιο αφορά την τροποποίηση της υφιστάμενης νομοθεσίας, ήτοι του Ποινικού Κώδικα αναφορικά με τα εγκλήματα που σχετίζονται με τη ρητορική μίσους εναντίον ομάδας πολιτών, εξαιτίας διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

4.2.1. ΑΛΛΑΓΗ ΦΥΛΟΥ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

Η Κύπρος αποτελεί μία από τις τελευταίες χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία δεν έχει ακόμη ρυθμίσει νομοθετικά τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Προς το σκοπό αυτό υποβλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2022, νομοσχέδιο στη ΒΤΑ, το οποίο θέτει ως βασικό του στόχο την δημιουργία ενός νομοθετήματος, ήτοι τον περί της Νομικής Αναγνώρισης της Ταυτότητας Φύλου Νόμο του 2022.⁹⁸

Ο νόμος αυτός θα προβλέπει και θα ρυθμίζει ποια θα είναι η διαδικασία που πρέπει να ενεργείται από τα πρόσωπα που επιθυμούν να διορθώσουν και να καταχωρήσουν εκ

---

⁹⁷ Καμένου (n 59)

⁹⁸ Ο περί της Νομικής Αναγνώρισης της Ταυτότητας Φύλου Νόμος του 2022 <<https://www.nomoplatform.cy/bills/o-peri-tis-nomikis-anagnorisis-tis-taytotitas-fyloy-nomos-toy-2022/>>

νέου το φύλο τους, εφόσον αυτοί είναι άγαμοι και άνω των δεκαέξι ετών, στα επίσημα τους έγγραφα. Η δυνατότητα αυτή θα δοθεί, καθότι ο προσδιορισμός της ταυτότητας του φύλου αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς και της ελεύθερης ανάπτυξης του. Η αλλαγή θα μπορεί να επέλθει χωρίς το άτομο προηγουμένως να πρέπει να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση και / ή ψυχιατρική γνωμάτευση.

Το προτεινόμενο άρθρο 3, συνιστά ένα από τα σημαντικότερα άρθρα του προτεινόμενου προς ψήφιση νόμου, καθότι προνοεί και αναγνωρίζει το δικαίωμα σε κάθε πρόσωπο να αυτοπροσδιορίζει την ταυτότητα του, χωρίς να εισάγονται οποιεσδήποτε προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα χειρουργικές επεμβάσεις επαναπροσδιορισμού του φύλου ή ψυχιατρικών και / ή ψυχολογικών διαδικασιών. Με την εν λόγω νομοθετική πρόνοια αποδίδεται σεβασμός τόσο στη σωματική ακεραιότητα του ατόμου, όσο και στην αυτονομία του, την ανεξαρτησία του και στο δικαίωμα έκφρασης και ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του.

Στον προς ψήφιση νόμο και ειδικότερα στο άρθρο 4 αυτού, προβλέπεται η διαδικασία, η οποία θα ακολουθείται από τα πρόσωπα τα οποία επιθυμούν να μεταβάλουν την ταυτότητα του φύλου τους, καθότι αυτή δεν συνάδει με το καταχωρημένο στα επίσημα έγγραφα, φύλο του ατόμου. Η διαδικασία πλέον θα είναι απλοποιημένη, ήτοι θα υποβάλλεται αίτηση συνοδευόμενη από ένορκη δήλωση, στην οποία θα δηλώνει το πρόσωπο αυτό το φύλο που επιθυμεί, το όνομα και το επίθετο που είναι ήδη καταχωρημένο στο Ληξιαρχείο / Επαρχιακή Διοίκηση, μαζί με το νέο όνομα που θέλει να λάβει από εδώ και πέρα. Την ένορκη δήλωση θα πρέπει να συνοδεύει και το υφιστάμενο πιστοποιητικό γεννήσεως, καθώς και απόδειξη συνήθους διαμονής του πολίτη στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Επιπρόσθετα, με τον εν λόγω νόμο δίνεται η δυνατότητα και στα ανήλικα πρόσωπα, άνω των δεκαέξι (16) ετών, να τους αναγνωρισθεί η ταυτότητα του φύλου τους, κατόπιν όμως λήψης συμβουλής από το Δικαστήριο επί τούτου. Τέλος, ο νόμος εισαγάγει στις διατάξεις του πρόβλεψη αναφορικά με την υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων να διακατέχονται από εχεμύθεια και διακριτικότητα σε σχέση με τις τροποποιήσεις στα πιστοποιητικά που θα εκδοθούν.

Η εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη έχει καταστεί επιτακτική με βάση τα δεδομένα της εποχής. Παρόλα αυτά όμως, ενώ γίνεται προσπάθεια κάλυψης του κενού που υπάρχει

στην κυπριακή έννομη τάξη, καθώς θα ωφελήσει τα άτομα που επιθυμούν να προβούν στην αλλαγή τόσο του ονόματος τους, όσο και του φύλου τους από τα επίσημα έγγραφα, εμφιλοχωρεί στις προτεινόμενες προβλέψεις διακρίσεις, οι οποίες δεν θα έπρεπε να υπάρχουν. Πιο συγκεκριμένα αναφέρομαι στο γεγονός ότι η εν λόγω δυνατότητα θα παραχωρηθεί μόνο στα άτομα τα οποία είναι άγαμα, αποκλείοντάς τα έγγαμα άτομα. Επομένως, ενώ επιχειρείται να γίνει ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός παράλληλα διατηρούνται και αναχρονιστικές αντιλήψεις, οι οποίες εισάγουν αδικαιολόγητες διακρίσεις. Η δεύτερη διάκριση αφορά στο όριο ηλικίας, το οποίο κατά την άποψη μου δεν θα έπρεπε να υπάρχει σε σχέση με την αλλαγή ονόματος, για το αυτό θα πρέπει να απαλειφθεί ο περιορισμός αυτός.

Τέλος, πιστεύω ότι θα πρέπει να εξεταστεί εκ νέου το συγκεκριμένο νομοθέτημα πριν από την ψήφιση του και να απαλειφθούν από το σώμα του τέτοιου είδους προβληματικές ρυθμίσεις. Αν δεν γίνει αυτό, είναι πολύ πιθανό στην πορεία εφαρμογής του νόμου η Κυπριακή Δημοκρατία να βρεθεί αντιμέτωπη με σωρεία προσφυγών ενώπιον της Δικαιοσύνης, με αιτιολογική βάση την αντίθεση των διατάξεων αυτών, τόσο με το Σύνταγμα και ειδικότερα με την αρχή της απαγόρευση των διακρίσεων, όσο και τα όσα προβλέπονται σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο προστασίας.

4.2.2. ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Το 2015, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο επήλθε τροποποίηση του άρθρου 99^A του Ποινικού Κώδικα, ούτως ώστε να υπάρξει ρητή νομοθετική πρόβλεψη σε σχέση με τη ρητορική μίσους, λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

Η έννομη προστασία που παρεχόταν μέσω της διάταξης αυτής, δεν επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, ούτως ώστε να παράγει επαρκή προστασία προς τους πολίτες. Το συμπέρασμα αυτό μπορεί να το εξάγει κανείς από το γεγονός ότι ουδεμία υπόθεση υπεβλήθη ενώπιον των Δικαστηρίων που να την περιλαμβάνει ως τη νομική της βάση. Για την πλήρωση των συστατικών στοιχείων του αδικήματος απαιτείτο η

απόδειξη κινήτρου, το οποίο να δηλώνει μίσος προς το θύμα και / ή τα θύματα, κάτι το οποίο ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αποδειχτεί στον απαιτούμενο βαθμό.⁹⁹

Η ανάγκη τροποποίησης της εν λόγω διάταξης με βάση αυτά τα δεδομένα καθίστατο επιτακτική, ούτως ώστε να μπορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να προστατευθούν αποτελεσματικά έναντι των δηλώσεων και / ή των πράξεων από άτομα που εκδήλωναν ομοφοβικές και τρανσοφοβικές τάσεις, καθώς και για να μπορεί η διάταξη να αποκτήσει επαρκή λειτουργικότητα.¹⁰⁰ Επομένως, με την επερχόμενη προς ψήφιση από την ΒΤΑ τροποποίηση του περί Ποινικού Κώδικα (Τροποποιητικό) (Αρ. 4) Νόμου του 2022, αποσκοπείτε να δοθεί στην διάταξη αυτή η λειτουργικότητα που της υπολείπεται, καθώς και να αυξηθούν οι προβλεπόμενες ποινές, για να μπορέσουν αυτές να ευθυγραμμιστούν με τις ποινές που προβλέπονται στον περί της Καταπολέμησης Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμο του 2011 (Ν. 134(1)/2011).¹⁰¹

Πολύ σημαντικό επί του παρόντος, καθίσταται και το γεγονός ότι η Επιτροπή Νομικών της Βουλής προτού λάβει την απόφαση πρότασης της εν λόγω τροποποίησης, διεξήγαγε έρευνα σχετικά με τις θεραπείες μεταστροφής. Τα αποτελέσματα της δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικά, καθότι αποδείχθηκε ότι ιερείς, οι οποίοι είναι αντίθετοι προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, προβαίνουν σε ενέργειες μεταστροφής των ατόμων αυτών. Παραδείγματα τέτοιων ενεργειών είναι ο εξορκισμός, οι προσευχές και οι διαδικασίες μετάνοιας. Επιπρόσθετα, η έρευνα έδειξε ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα υποβάλλονται παρά τη θέληση τους σε ορμονοθεραπείες και σύναψη γάμου ομοφυλόφιλων ανδρών με γυναίκες, οι οποίοι δεν γνωρίζουν τη σεξουαλική ταυτότητα των συζύγων τους.

Παράλληλα, η ανάγκη τροποποίησης έχει εντοπιστεί και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία προέβη σε υποδείξεις προς την Κυπριακή Δημοκρατία σε σχέση με τις αναγκαίες ρυθμίσεις και / ή τροποποιήσεις που θα πρέπει να κάνει, ούτως ώστε να είναι συμβατή η κυπριακή νομοθεσία με τους ευρωπαϊκούς στόχους προστασίας.

---

⁹⁹ Καμένου (n 59)

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ο περί Ποινικού Κώδικα (Τροποποιητικός) (Αρ. 4) Νόμος του 2022 <<https://www.nomoplatform.cy/bills/o-peri-poinikoy-kodika-tropoioitikos-ar-4-nomos-toy-2022/>>

Συμπερασματικά, η ανάγκη άμεσης τροποποίησης της νομοθεσίας θεωρείται επιτακτική, με βάση τα δεδομένα που εκτέθηκαν ανωτέρω. Η πρόσδοση αποτελεσματικότητας στη διάταξη αυτή, θεωρώ ότι θα αλλάξει άρδην τα δεδομένα που υπάρχουν στην Κύπρο αυτή την στιγμή. Πλέον, οι ομοφοβικοί και τρανσοφοβικοί πολίτες ή οι πολίτες που δεν αποδέχονται τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, θα σκέφτονται πολύ σοβαρά πριν πράξουν εναντίον τους, καθότι θα υπάρχει πλέον ο υπαρκτός «φόβος» διάπραξης ποινικού αδικήματος και υποβολής ποινής, εξαιτίας αυτής τους της συμπεριφοράς, που θα λειτουργεί αποτρεπτικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Τα τελευταία χρόνια έχει επιτευχθεί σημαντική αλλαγή στην νοοτροπία σε μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας σε σχέση την αποδοχή και την αρμονική συμβίωση με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Στην αντιπέρα όχθη, ήτοι στην έννομη προστασία των δικαιωμάτων των εν λόγω ατόμων, έχει υπάρξει αξιοσημείωτη εξέλιξη, αλλά παρόλα αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν νομικά ζητήματα τα οποία διακατέχονται από κενά και / ή ελλείψεις. Πιο συγκεκριμένα, οι διακρίσεις προς το πρόσωπο των ατόμων αυτών, εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και της ταυτότητας του φύλου τους δεν είναι αμελητέες.

Στο παρόν κεφάλαιο, θα επιχειρηθεί να γίνει καταγραφή μερικών ελλείψεων που ενυπάρχουν στην Κυπριακή Δημοκρατία σε σχέση με τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, αλλά σίγουρα η καταγραφή αυτή δεν είναι εξαντλητική.

5.1. ΤΕΚΝΟΘΕΣΙΑ - ΠΑΙΔΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΕΚΝΩΝ

Το δικαίωμα της τεκνοθεσίας και / ή παιδοθεσίας, στην Ευρώπη και γενικότερα σε είκοσι επτά (27) κράτη του κόσμου έχει αναγνωριστεί εδώ και αρκετά χρόνια σε ζευγάρια του ίδιου φύλου. Η απόκτηση τέκνων, μέσω της διαδικασίας αυτής ενυπάρχει ως δικαίωμα στην Δανία από το 1989, η οποία κατέστη η πρώτη χώρα στον κόσμο που προέβη στην εν λόγω νομική κατοχύρωση. Άλλα παραδείγματα προοδευτικών, επί του θέματος, κρατών, αποτελούν η Γερμανία η οποία το 2015 θεσμοθέτησε το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών να τεκνοθετούν, όπως επίσης και η Ελλάδα, η οποία από το 2018 παρέχει το δικαίωμα στην αναδοχή παιδιών.¹⁰²

Σε ότι αφορά τη δυνατότητα απόκτησης τέκνων, τα ομόφυλα ζευγάρια στην Κύπρο, αντιμετωπίζουν πολλά εμπόδια και δυσκολίες, καθότι στην εθνική έννομη τάξη απαγορεύεται ρητά, η τεκνοθεσία είτε από κοινού, είτε από τον μη βιολογικό γονέα του τέκνου.¹⁰³ Η εν λόγω «ρύθμιση» προβλέπει ότι τα ομόφυλα ζευγάρια, δεν μπορούν να γίνουν συν – γονείς μέσω τεκνοθεσίας και / ή παιδοθεσίας. Επιπλέον, δεν υπάρχει

¹⁰² Fleischmann (n 70)

¹⁰³ Καμένου (n 59)

πρόβλεψη σχετικά με την δυνατότητα αναγνώρισης του τέκνου του ενός εκ των συζύγων, το οποίο μπορεί να αποκτήθηκε είτε από προηγούμενο γάμο του γονέα, είτε μέσω τεχνητής ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.¹⁰⁴

Τα ανωτέρω λεχθέντα συνάγονται και μέσα από το γράμματα των άρθρων 19 και 20 του περί Πολιτικής Συμβίωσης Νόμου του 2015 (Ν. 184(I)/2015), από τα οποία εύλογα μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι, εάν ένα παιδί γεννηθεί κατά τη διάρκεια της συμβίωσης ή μέχρι και τριακόσιες δύο (302) ημέρες μετά τη λύση αυτής, τεκμαίρεται ότι έχει ως γονέα τον πατέρα με τον οποίο διατηρούσε δεσμούς η μητέρα του τέκνου. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που το τέκνο συλληφθεί από άλλο άνδρα κατά την διάρκεια που ήταν σε ισχύ το σύμφωνο συμβίωσης της μητέρας. Στις διατάξεις αυτές δεν γίνεται καμία αναφορά στα άτομα τα οποία σύναψαν σύμφωνο συμβίωσης και ανήκουν στο ίδιο φύλο, ήτοι τα ομόφυλα ζευγάρια. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το τέκνο έχει ως γονείς του και τους δύο συζύγους, εφόσον η συμβίωση γίνεται από δύο άνδρες ή από δύο γυναίκες.

Συμπερασματικά, η τεκνοθεσία και / ή παιδοθεσία είναι προνόμιο και / ή δικαίωμα το οποίο απολαμβάνεται μόνο από τα ετερόφυλα ζευγάρια και αποστερείται από τα ομόφυλα, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας, της ελευθερίας έκφρασης και πάνω από όλα κατά παράβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του κάθε ατόμου να συνάπτει οικογενειακούς δεσμούς με άλλο άτομο για το οποίο τρέφει αισθήματα αγάπης και επιθυμεί να δημιουργήσουν μαζί την οικογένεια τους, ανεξαρτήτως φύλου. Επομένως, χρήζει τροποποίησης η εθνική νομοθεσία, καθότι θα πρέπει να τύχει επέκτασης το εν λόγω δικαίωμα, ούτως ώστε να παραχωρηθεί και στα ομόφυλα ζευγάρια, χωρίς καμία διάκριση και περιορισμό η δυνατότητα αυτή, όπως ακριβώς προβλέπεται για τα ετερόφυλα ζευγάρια.

5.2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ

Η ΕΣΔΑ σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και της απαγόρευσης του αποκλεισμού, όπως αυτό έχει αποφασιστεί και μέσα από αποφάσεις του ΕΔΑΔ, ήτοι *Lustig-Prean*

---

¹⁰⁴ Tryfonidou (n 7)

και *Beckett κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,¹⁰⁵ *Smith και Grady κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (στην εν λόγω υπόθεση η απόλυση προσώπου, το οποίου υπηρετούσε στις ένοπλες δυνάμεις εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού του, αποτέλεσε αναμφίβολα διάκριση η οποία παραβίαζε το δικαίωμά του σε ιδιωτική ζωή),¹⁰⁶ *Perkin και R κατά Ηνωμένου Βασιλείου*¹⁰⁷ και *Beck, Copp και Bazeley κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,¹⁰⁸ απαγορεύει την αποστέρηση της δυνατότητας των ομοφυλόφιλων και των αμφιφυλόφιλων από την εκτέλεση της στρατιωτικής τους θητείας. Σε περίπτωση αποκλεισμού των εν λόγω ατόμων έχει αποφασιστεί από το ΕΔΑΔ, ότι θεωρείται ξεκάθαρη παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ.

Μέχρι και το 2010 υπήρχαν κάποια κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΕ (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Λιθουανία, Μάλτα, Σλοβακία και Κύπρος), τα οποία δεν επέτρεπαν στους ομοφυλόφιλους, οι οποίοι είχαν εκδηλώσει ανοιχτά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και / ή την ταυτότητα του φύλου τους, να υπηρετούν τη θητεία τους στην εθνική φρουρά. Εν αντιθέσει, σήμερα σε κάποια κράτη, ήτοι στο Βέλγιο, στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στη Δανία, στη Φινλανδία, στην Ιρλανδία, στη Μάλτα, στις Κάτω Χώρες, στη Νορβηγία, στη Σλοβενία, στη Σουηδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχουν ρητές και ξεκάθαρες νομοθετικές προβλέψεις σε σχέση με την προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων που υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις.¹⁰⁹

Ανάμεσα στα κράτη που δεν επέτρεπαν να υπηρετεί κάποιος ομοφυλόφιλος ή τρανς στην εθνική φρουρά, συγκαταλεγόταν και η Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία όμως πλέον επιτρέπει σε όλα τα πρόσωπα ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού να

---

¹⁰⁵ *Lustig-Prean and Beckett v. The United Kingdom*, Applications nos. 31417/96 and 32377/96, 27 December 1999, ECHR:1999:0927JUD003141796

¹⁰⁶ *Smith and Grady* (n 37)

¹⁰⁷ *Perkin and R v. The United Kingdom*, Applications nos. 43208/98 and 44875/98, 22 January 2003, ECHR:2002:1022JUD004320898

¹⁰⁸ *Beck, Copp and Bazeley v. The United Kingdom*, Applications nos. 48535/99, 48536/99 and 48537/99, 22 January 2003, ECHR:2002:1022JUD004853599

¹⁰⁹ EUROMIL, ‘Contribution of EUROMIL to the report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity’ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/SexualOrientation/SocioCultural/1905_EUROMIL.pdf>

εκπληρώνουν την στρατιωτική τους θητεία.¹¹⁰ Το μειονέκτημα που υπάρχει όμως στην κυπριακή έννομη τάξη σε σχέση με το ζήτημα αυτό, αφορά τις περιπτώσεις όπου ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο επιθυμεί να μην εκπληρώσει τα καθήκοντα του και να «αποχωρήσει». Οι παράγοντες που οδηγούν ως επί το πλείστον τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να προβούν στην ενέργεια αυτή, αφορούν το γεγονός ότι η κυπριακή κοινωνία δεν είναι φιλικά προσκείμενη προς τα εν λόγω άτομα ακόμη μέχρι και σήμερα. Επομένως, για να μπορέσουν να απαλλαγούν από την εκτέλεση της στρατιωτικής τους θητείας, θα πρέπει να υποβάλουν αίτημα, το οποίο να συμπεριλαμβάνει στην αιτιολογική του βάση, επί της προκείμενης περίπτωσης παράγοντες που σχετίζονται με τη ψυχική και συναισθηματική διαταραχή του ατόμου.¹¹¹ Η «λύση» που προβλέπεται έχει ως αποτέλεσμα, έμμεσα να θεωρείται ότι η ομοφυλοφιλία ή το να είναι ένα άτομο τρανς, ψυχικά ασθενής. Η εν λόγω προβληματική θα πρέπει να επιλυθεί και να υιοθετηθεί στην εθνική έννομη τάξη μια νομοθετική πρόνοια με την οποία θα επιτρέπει τόσο στους ομοφυλόφιλους, όσο και στους τρανς να μην εκτελούν την στρατιωτική τους θητεία, υπό την κανονική της μορφή, εάν αυτό επιθυμούν, και να τους δίνεται η δυνατότητα που παραχωρείται στους αντιρρησίες συνείδησης, όπως αυτό προβλέπεται στα άρθρα 47 και επόμενα του περί Εθνικής Φρουράς Νόμου του 2011 (Ν. 19(I)/2011).¹¹²

Νομοθετικό κενό υπάρχει και σε σχέση με τους τρανσέξουαλ, καθότι δεν προβλέπεται πουθενά η οποιαδήποτε διαδικασία θα πρέπει να ακολουθηθεί σε περίπτωση που ένα πρόσωπο έχει υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού του φύλου του. Με την εν λόγω προβληματική αναφέρομαι στο γεγονός ότι για τις γυναίκες δεν είναι υποχρεωτική η στρατιωτική θητεία, όπως αυτό συνάγεται μέσα από το άρθρο 6 (3) (β) του περί Εθνικής Φρουράς Νόμου του 2011 (Ν. 19(I)/2011), το οποίο προβλέπει ότι «...*Νοείται ότι, ενόσω η εκπλήρωση στρατιωτικής υπηρεσίας δεν είναι υποχρεωτική για τις γυναίκες, η προϋπόθεση εκπλήρωσης της υποχρέωσης θητείας δεν απαιτείται για τις υποψήφιες για πρόσληψη γυναίκες...*». Επομένως, παρότι δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο ότι για τους άντρες είναι υποχρεωτική η στρατιωτική θητεία, συνάγεται από τα εκ του νόμου λεχθέντα και από την παγιωμένη πρακτική που λαμβάνει χώρα στην Κύπρο.

---

¹¹⁰ Καμένου (n 59)

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ο περί Εθνικής Φρουράς Νόμος του 2011 (Ν. 19(I)/2011) <http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2011_1_19/full.html>

Συμπερασματικά, οι άντρες οι οποίοι προέβησαν σε χειρουργική επέμβαση και πλέον είναι γυναίκες, αλλά και αντίστροφα, δεν προβλέπεται πουθενά κάποια ειδική ρύθμιση επί του εν λόγω ζητήματος. Κατά την άποψη μου, θα πρέπει τα τρανσέξουαλ άτομα, εφόσον έχουν ολοκληρώσει τη διαδικασία μετάβασης τους κατά τη συμπλήρωση του δέκατο όγδοου (18) έτους της ηλικίας τους (προϋπόθεση η οποία καταγράφεται στο άρθρο 18 του περί Εθνικής Φρουράς Νόμου του 2011), να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως και οι υπόλοιποι πολίτες που δεν έχουν προβεί στη μετάβαση αυτή. Αυτό όμως θα πρέπει να καταγραφεί ρητά στην κυπριακή νομοθεσία, ούτως ώστε να μην υπάρχει κανένα περιθώριο δυσμενούς διάκρισης. Καθοδήγηση επί του προκειμένου μπορεί να αντληθεί και από τα όσα έχει αποφασίσει το ΕΔΑΔ στην υπόθεση *Grand κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, η οποία αναλύθηκε ανωτέρω.

5.3. ΑΛΛΕΣ ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ / ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Όπως έχει διαφανεί μέσα από τα όσα έχουν καταγραφεί, η Κύπρος έχει κάνει σημαντικά βήματα εξέλιξης προς την κατοχύρωση και διασφάλιση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Παρόλα αυτά όμως, υπάρχουν πολλά ζητήματα που δεν έχουν προβλεφθεί με νομοθετικές ρυθμίσεις και θα πρέπει να ρυθμιστούν άμεσα, ούτως ώστε να βελτιωθεί η έννομη προστασία που παρέχεται στους ΛΟΑΤΚΙ+. Απώτερος σκοπός της Κυπριακής Δημοκρατία θα πρέπει να είναι η επίτευξη πλήρους ισότητας των ομόφυλων ατόμων, μέσω των νομοθετικών της διατάξεων και να τους παρέχεται επαρκής προστασία σε ποικίλα ζητήματα, χωρίς να υφίσταται η όποια διάκριση με τα ετερόφυλα άτομα.

Είναι απογοητευτικό το γεγονός ότι, μετά από την έρευνα που διεξήγαγα, υπάρχουν τόσες πολλές ελλείψεις στην νομοθεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας την παρούσα χρονική περίοδο, εκτός από τις ελλείψεις που έχουν ήδη αναπτυχθεί και αναλυθεί πιο πάνω. Παρά το γεγονός ότι εκκρεμούν προς ψήφιση από την ΒΤΑ τα δύο νομοσχέδια που αναφέρθηκαν ανωτέρω, τα οποία θα ήταν καλό για την κοινωνία να ψηφιστούν το ταχύτερο δυνατό και να τεθούν σε εφαρμογή άμεσα, καθότι θα συμβάλουν στην πλήρωση νομοθετικών κενών που υπάρχουν σε κάποια από τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, τα κενά που παρατηρούνται στην ισχύουσα δεν εκτείνονται μόνο στα ζητήματα αυτά.

Επιπρόσθετες νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη επί του παρόντος, σχετίζονται αρχικά με την τροποποίηση του Συντάγματος, ούτως ώστε να συμπεριληφθεί στο άρθρο 28, το οποίο αφορά την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων, ρητή διάταξη η οποία να αναφέρετε στον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα του φύλου και τα χαρακτηριστικά του φύλου. Η τροποποίηση αυτή αποσκοπεί στον αποκλεισμό των διακρίσεων που σχετίζονται με την έκφραση του προσανατολισμού του ατόμου, ως πτυχή της ανάπτυξης της προσωπικότητας του.

Όσον αφορά την υφιστάμενη νομοθετική ρύθμιση που διασφαλίζει την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση, θεωρώ ότι θα πρέπει να επεκταθεί το περιεχόμενο της. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να γίνει το παράδειγμα της, αρωγός προς την πρόβλεψη και θέση σε εφαρμογή παρόμοιας φύσης και περιεχομένου νομοθεσίας, η οποία όμως να εκτίνει την προστασία της σε άλλους σημαντικούς τομείς οι οποίοι δεν έτυχαν ακόμη ρύθμισης. Επί παραδείγματι, να υπάρξει παρόμοιας φύσης ρύθμιση η οποία να θεσπίζει την διασφάλιση της ισότητας και την απαγόρευση των διακρίσεων σε θέματα που αφορούν την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση, καθώς και σε ζητήματα σχετικά με την κληρονομιά.

Εξίσου σημαντικά καθίσταται και τα δικαιώματα που αφορούν τους οικογενειακούς δεσμούς. Επομένως, θα πρέπει να καλυφθούν τα κενά που αφορούν τη σύναψη γάμου μεταξύ ομοφυλοφίλων ατόμων. Στην Κύπρο την παρούσα χρονική περίοδο ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών δεν είναι επιτρεπτός, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο. Παρά ταύτα όμως δίνεται η δυνατότητα αστικής ένωσης μέσω του συμφώνου συμβίωσης. Ο αποκλεισμός όμως, από το δικαίωμα αυτό κατά την άποψη μου θα πρέπει να αποκατασταθεί και να τύχει επέκτασης το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας, επιτρέποντας τη σύναψη είτε θρησκευτικού είτε πολιτικού γάμου και στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, όπως αυτό έχει γίνει και σε πολλά άλλα κράτη της ΕΕ.

Σε σχέση με την ταυτότητα του φύλου, ενώ βρίσκεται σε εκκρεμότητα η ψήφιση του νομοσχεδίου που αφορά την αλλαγή φύλου και ονόματος στα επίσημα έγγραφα, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για την υιοθέτηση επιλογής του τρίτου φύλου. Θα ήταν συνετό επομένως, να καταστεί διαθέσιμη και προαιρετική η δυνατότητα αυτή, ούτως ώστε να μπορεί να τύχει επιλογής από τα διαφυλικά άτομα, εφόσον το επιθυμούν.

Τα δικαιώματα που παρέχονται στα τρανς άτομα, οφείλω να ομολογήσω ότι μετά την έρευνα που έκανα, έχω διαπιστώσει ότι υπάρχουν αρκετά κενά ως προς την προστασία

των δικαιωμάτων τους, καθότι η κυπριακή έννομη τάξη αγνοεί τόσο τα άτομα αυτά, όσο και τα δικαιώματά τους. Προς επίρρωση της επιχειρηματολογίας μου αναφέρω επί τούτου ότι στον τομέα της ιατροφαρμακευτικής και υγειονομικής περίθαλψης αντιμετωπίζουν ανισότητες, ιδίως όσον αφορά την παροχή ορμονών στα άτομα αυτά. Η λήψη ορμονών αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας, ούτως ώστε να μπορέσουν να ολοκληρώσουν την διαδικασία μετάβασης και / ή διεξαγωγής χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού του φύλου τους. Ενώ στο παρελθόν κάποιες ορμόνες ήταν διαθέσιμες και προσφέρονταν από το κράτος, πλέον μετά την εισαγωγή του ΓΕΣΥ, έχει αποκλειστεί και / ή δεν καθίστανται διαθέσιμες. Αυτό θεωρώ ότι αποτελεί ένα είδος δυσμενούς διάκριση και άνιση μεταχείρισης προς το πρόσωπο των εν λόγω ατόμων. Επομένως, θα ήταν μια πολύ καλή εισήγηση, να υπάρξουν πρόνοιες οι οποίες να παρέχουν διευκολύνσεις στη διαδικασία της μετάβασης των τριών ατόμων, δίνοντας προς τα έξω το μήνυμα ότι η αποδοχή τους είναι δεδομένη.

Αναφορικά με τα δικαιώματα των ιντερσέξ ατόμων, το νομοθετικό κενό είναι ακόμη μεγαλύτερο, καθότι δεν γίνεται καμία αναφορά στο πρόσωπο τους και κατ' επέκταση στα δικαιώματά τους. Θα πρέπει να υπάρξει επί του εν λόγω ζητήματος ρύθμιση και ειδικότερα απαγορευτικές διατάξεις που σχετίζονται με την ιατρική παρέμβαση στο παιδί. Ειδικότερα η ύπαρξη ρητής νομοθετικής πρόβλεψης που να απαγορεύει την επέμβαση στο σώμα του παιδιού, πριν αυτό να είναι σε θέση να συναινέσει για την επέμβαση που θα γίνει σε αυτό, καθίσταται επιβεβλημένη. Επιπρόσθετα, θα πρέπει η συναίνεση του να δίνεται μετά από σωστή και ενδελεχή ενημέρωση και σε περίπτωση που αυτό δεν γίνει να υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη και διεκδίκησης αποζημίωσης στην περίπτωση που καθίσταται θύμα άλλων, από τις επιλογές τους.

Τέλος, θα ήθελα να κάνω μια σύντομη αναφορά στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης σε σχέση με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, καθότι πολύ πρόσφατα, ήτοι τον Νοέμβριο του 2021, όλοι γίναμε μάρτυρες των οπισθοδρομικών και ρατσιστικών αντιλήψεων του Ιδρύματος Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου. Αναφέρομαι στο γεγονός της μη προβολής μιας σκηνής από ελληνική σειρά, που προβαλλόταν σε κυπριακό δίκτυο, στην οποία υπήρχε φιλί ανάμεσα σε δύο άντρες. Η σκηνή αυτή δεν επιτράπηκε να προβληθεί στην κυπριακή τηλεόραση. Με την ενέργεια αυτή αποστερείται το δικαίωμα του κάθε ένα να εκφράζει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό και την ταυτότητα του

φύλου του.¹¹³ Επομένως, θεωρώ ότι θα πρέπει να υπάρξει μια ρητή νομοθετική πρόβλεψη η οποία να προστατεύει το δικαίωμα αυτό, στον τύπο και / ή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και / ή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ακόμη όμως κι αν υποτεθεί ότι το δικαίωμα της έκφρασης θα ήταν αρκετό για να υποστηρίξει την παρανομία και / ή αντισυνταγματική ενέργεια του Ιδρύματος Ραδιοτηλεόρασης, δεν λησμονείται ότι δικονομικά δεν παρέχεται κανένα ένδικο μέσο προστασίας. Σε ένα κράτος δικαίου δεν αρκεί μόνο η ύπαρξη του ουσιαστικού δικαίου αλλά και η θεσμοθέτηση δικονομικών κανόνων και μέσων προστασίας ώστε να δίδεται η δυνατότητα έννομης αμφισβήτησης τέτοιων ενεργειών.

Τα όσα καταγράφονται στο παρόν υποκεφάλαιο είναι μερικά από τα πολλά κενά που εντόπισα στην κυπριακή έννομη τάξη κατά την διεξαγωγή της έρευνας μου. Η παράθεση τους δεν είναι εξαντλητική, καθότι οι ελλείψεις είναι πολλές, όπως και οι ενέργειες οι οποίες θα πρέπει να παρθούν.

Συμπερασματικά λοιπόν, μπορεί η Κύπρος να έχει κάνει σημαντικά βήματα ως προς την κατοχύρωση δικαιωμάτων στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, αλλά έχει ακόμη πολλά βήματα που θα πρέπει να κάνει ούτως ώστε ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο να μπορεί να απολαμβάνει όσα δικαιώματα απολαμβάνει και ο ετερόφυλος πληθυσμός.

---

¹¹³ ILGA Europe, ‘Annual Review of the Human Rights situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People In Cyprus covering the period of January to December 2021’ <<https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2022/cyprus.pdf>>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από την εξέλιξη του δικαίου έχει αποδεδειγμένα σημειώσει σημαντική και αξιόλογη πρόοδο. Η εδραίωση του σεβασμού στην αρχή της ισότητας και στην απαγόρευση των διακρίσεων σε σχέση με τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, η οποία αποτελεί την θεματική της εν λόγω διπλωματικής εργασίας, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι έχει εμφιλοχωρήσει στις νομοθετικές ρυθμίσεις τόσο του ευρωπαϊκού όσο και του διεθνούς δικαίου. Ειδικότερα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχουν προβεί σε αξιοσημείωτες μεταβολές στην εθνική έννομη προστασία τους επί των εν λόγω δικαιωμάτων, ούτως ώστε να συμβαδίζουν με τα σύγχρονα πρότυπα προστασίας.

Η επιτακτική ανάγκη που επιβάλλει η κοινωνία, ως προς την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+, είχε ως αποτέλεσμα τη λήψη στοχευμένων μέτρων με απώτερο σκοπό τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, τα εθνικά δίκαια των κρατών σε συνδυασμό με τις νομοθετικές προβλέψεις που επήλθαν, εξελίχθηκαν και αναγνώρισαν τα συγκεκριμένα δικαιώματα. Στην αλυσίδα της λογικής αλληλουχίας ακολούθησε η κρίση των Δικαστηρίων, μέσω των εκδοθέντων αποφάσεων τους, τα οποία έγιναν οι αρωγοί και / ή μηχανισμοί διάδοσης προς την κοινωνία. Η συμβολή των δικαστικών αποφάσεων, του ΔΕΕ και του ΕΔΑΔ, δεν παρέμεινε σε θεωρητικό επίπεδο αλλά έλαβε και πρακτική μορφή, καθότι πολλά κράτη προέβησαν είτε σε μεταρρυθμίσεις και / ή τροποποιήσεις της εθνικής τους νομοθεσίας, είτε αναγνώρισαν την ανάγκη υιοθέτησης νέων νομοθετημάτων, με απώτερο σκοπό τη συμμόρφωση τους με το ratio των Δικαστηρίων. Επιπρόσθετα, εξαιτίας των αποφάσεων που έχουν εκδοθεί επί πολλών ζητημάτων σχετικά με τους ΛΟΑΤΚΙ+, έχει επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό και η κοινωνία μας, η οποία έχει κάνει ορατά και θετικά βήματα, με ολοένα και περισσότερους πολίτες να αποδέχονται πλέον και να είναι φιλικά προσκείμενοι προς τους ΛΟΑΤΚΙ+.

Η σχέση που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στο ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο προστασίας, με το εθνικό καθίσταται αμοιβαία και αλληλένδετη. Οι αλλαγές που υιοθετούνται από τα κράτη στο εσωτερικό τους επηρεάζουν και επηρεάζονται το ένα από το άλλο, καθότι υπάρχει αλληλεπίδραση. Επομένως, ως έχει εκτεθεί και ανωτέρω, μέσω των δικαστικών αποφάσεων σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα των

ΛΟΑΤΚΙ+, αποδεδειγμένα έχουν αντιμετωπιστεί και επιλυθεί πολλά προβλήματα και έχει δοθεί η απαιτούμενη ώθηση προς την θεμελίωση αλλαγής.

Η απαγόρευση των διακρίσεων, η διασφάλιση της ασφάλειας όλων των πολιτών, η οικοδόμηση μιας κοινωνίας απαλλαγμένης από αποκλεισμούς και πάνω από όλα η εδραίωση της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ως μια από τις βασικότερες αρχές, αποτελούν στοιχεία της ταυτότητας των ευρωπαϊκών κρατών. Για τον λόγο αυτό η ΕΕ αφότου αφουγκράστηκε τα καλέσματα των καιρών, διαπίστωσε την ανάγκη που υπάρχει για υιοθέτηση ενός κοινού νομοθετικού καθεστώτος από όλα τα κράτη μέλη της. Προς τον σκοπό αυτό μετά από προσπάθειες ετών έθεσε σε εφαρμογή το 2020 την στρατηγική της για την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+. Η συγκεκριμένη στρατηγική δρα στοχευμένα σε ελλείψεις που ενυπάρχουν και / ή δεν επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα επομένως χρίζουν άμεσης μεταρρύθμισης τους. Η συμβολή της είναι καθοριστική, καθώς εάν αυτή επιτύχει τους σκοπούς της, τότε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη της ΕΕ θα ρυθμίζουν με πανομοιότυπο τρόπο ορισμένα καίρια ζητήματα και οι ΛΟΑΤΚΙ+ πολίτες θα απολαμβάνουν καθολική προστασία επί των δικαιωμάτων τους ανεξαρτήτως σε ποιο κράτος κατοικούν και / ή εργάζονται και / ή ταξιδεύουν εντός της ΕΕ.

Το κυριότερο μέρος της παρούσας εργασίας, εστιάζεται στην κυπριακή έννομη τάξη σε σχέση με την προστασία που απολαμβάνουν επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους οι ΛΟΑΤΚΙ+ της Κύπρου. Σε σχέση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, η Κύπρος άργησε να αποδεχτεί και να συμβαδίσει με το ευρωπαϊκό και το διεθνές επίπεδο προστασίας. Από τα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, γίνεται αντιληπτό ότι στην Κύπρο το να είσαι ομοφυλόφιλος ήταν κατακριτέο και ποινικά κολάσιμο. Η αντίληψη αυτή αποτέλεσε κατάλοιπο της αγγλοκρατίας. Εκτός από αυτό, η κοινωνία έδειξε μέσα από τις πράξεις της ότι δεν ήταν ούτε έτοιμη, αλλά ούτε και πρόθυμη να αφήσει πίσω της τα στερεότυπα και τα «ταμπού». Αυτό μπορεί εύλογα να το αντιληφθεί κανείς από το γεγονός ότι η ΒΤΑ χρειάστηκε 5 χρόνια από την έκδοση της απόφασης στην υπόθεση Μοδινός, για να συμμορφωθεί με τα όσα το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε. Επιπρόσθετα, από την αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας το 1998, μέχρι και την επόμενη αναγνώριση και παραχώρηση δικαιωμάτων στους ΛΟΑΤΚΙ+, ήτοι με την κατοχύρωση της δυνατότητας σύναψης συμφώνου συμβίωσης το 2015, πέρασε περισσότερο από δεκαετία.

Η «εσκεμμένη» αναβλητικότητα, κατά την άποψη μου, και οι αρκετές νομοθετικές ελλείψεις που υπάρχουν στο κυπριακό νομικό σύστημα σε σχέση με την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, επιβεβαιώνονται και μέσα από τον χάρτη της ILGA - Europe Rainbow 2020. Η θέση που καταλαμβάνει η Κύπρος είναι από τις χειρότερες ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ, καθότι με κλίμακα μεταξύ 0% και 100%, όπου το κατώτατο ποσοστό αφορά τις σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το ανώτερο ποσοστό αφορά τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Κύπρος σημειώνει ποσοστό μόλις 31%.¹¹⁴

Στην παρούσα διπλωματική εργασία έγινε προσπάθεια παρουσίασης της ιστορικής εξέλιξης του κυπριακού δικαίου για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα και επιχειρήθηκε να εντοπιστούν οι κυριότερες ελλείψεις που υπάρχουν στην κυπριακή νομοθεσία. Είναι στενάχωρο το γεγονός ότι υπάρχουν τόσα πολλά ζητήματα, τα οποία δεν ρυθμίζονται και / ή ρυθμίζονται ελλιπώς. Κατά την άποψη μου, θα πρέπει η Κυπριακή Δημοκρατία εάν επιθυμεί να συγκαταλέγεται μέσα στα φιλελεύθερα και δημοκρατικά κράτη, να εντείνει τις προσπάθειες της για εξάλειψη των διακρίσεων, καθώς και ως προς την παροχή αποτελεσματικού περιεχομένου αναγνώρισης στα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Με τον εντοπισμό των ελλείψεων που υπάρχουν και τη λήψη στοχευμένων μέτρων, υπάρχει ελπίδα ότι θα μπορέσουν να εδραιωθούν και στην κυπριακή κοινωνία οι δημοκρατικές αρχές, καθώς και η προστασία της σωματικής ακεραιότητας, της τιμής και της αξιοπρέπειας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Έχουμε δει τα τελευταία χρόνια ότι μερικά κράτη μέλη της ΕΕ, όπως για παράδειγμα η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Βουλγαρία, εκδήλωσαν απαράδεκτες συμπεριφορές απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.¹¹⁵ Όπως μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι, ναι μεν η ΕΕ διαδραματίζει ισχυρό ρόλο στην προστασία των δικαιωμάτων αυτών, από την άλλη πλευρά όμως, η εξέλιξη του εθνικού δικαίου και κατ' επέκταση της προστασίας που παρέχει στους πολίτες του το κάθε κράτος, αποτελεί εσωτερική υπόθεση. Η οποιαδήποτε αλλαγή ενδέχεται να επέλθει ως προς την επίτευξη της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων, θα πρέπει να αποτελεί καθαρά απόφαση του κράτους

¹¹⁴ Rainbow Map 2020 <<https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/04/rainbow-map-2020.pdf>>

¹¹⁵ Δημήτρης Αγγελίδης, 'Η αναγνώριση των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων περνά πρώτα από την Ευρώπη', (efsyn, 28/03/2021) <https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/287347_i-anagnorisi-ton-loatki-dikaionaton-perna-prota-apo-tin-eyropi>

και να μην αναμένεται η λήψη μέτρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ούτως ώστε να υπάρξει μετέπειτα εναρμόνιση επί τούτου. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται εθνική εξέλιξη και αναγνωρίζεται από το κράτος η ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

Κωνσταντίνη Χαραλάμπους

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Νάσκου-Περράκη Π. κ.α., 'Ευρωπαϊκές πολιτικές από και προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων' (ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2018)

Τορπουζίδης Κ., 'Ομοφυλοφιλία, σεξουαλικότητα και η πάλη για την απελευθέρωση', (Μαρξιστικό 2012)

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Carpenter E., 'The Intermediate Sex: A Study of Some Transitional Types of Men and Women', 1st edn (Routledge 1908)

Gallo D. et al., 'Same-Sex Couples before National, Supranational and International Jurisdictions' (Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2014)

Γ. JOURNAL ARTICLES

Armund G. et al., 'Transgender men's experiences of fertility preservation: a qualitative study' (Human Reproduction 2017) 32 (2) PL. 383

Rudolf B., 'European Court of Human Rights: Legal Status of Postoperative Transsexuals', (International Journal of Constitutional Law 2003) 1 (4), PL. 716-721

Scherpe M. J., 'The Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe and the Role of the European Court of Human Rights' (The Equal Rights Review 2013) 10 PL 83

Tryfonidou A., 'The legal position of LGBT persons and same-sex couples in Cyprus', (The Cyprus Review 2018) 29 (1) PL. 183

Καμένου Ν. κ.α. 'Δημοκρατία και ανθρωπινά δικαιώματα - Το ΛΟΑΤΙ κίνημα στην Κύπρο: Ακτιβισμός, Δίκαιο, και Αλλαγή κατά Μήκος της Διαχωριστικής Γραμμής' (FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG 2019)

Δ. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ / BLOGS

Fleischmann A. et al., 'Πότε αποποινικοποίησαν την ομοφυλοφιλία οι χώρες της Ευρώπης;', (Euronews, 18/06/2019) <<https://gr.euronews.com/2019/06/18/pote-apooinikopoiisan-omofylofilia-xwres-evrwphs>>

Menthéour R., 'United in diversity: Commission acts in favour of equality for LGBTQ+ people' (The New Federalist, 24/12/2020) <<https://www.thenewfederalist.eu/united-in-diversity-commission-acts-in-favour-of-equality-for-lgbtq-people?lang=fr>>

Pietrus A., 'THE RIGHT TO LOVE: A BRIEF HISTORY OF LGBTQ+ RIGHTS IN EUROPE' (The New Federalist, 25/02/2021) <<https://www.thenewfederalist.eu/the-right-to-love-a-brief-history-of-lgbtq-rights-in-europe?lang=fr>>

The Yogyakarta Principles, <<https://yogyakartaprinciples.org/>>

The Yogyakarta Principles: Principles on the Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity, <<https://www.refworld.org/pdfid/48244e602.pdf>>

The Yogyakarta Principles plus 10: Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta principles, <http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf>

Αγγελίδης Δ., 'Η αναγνώριση των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων περνά πρώτα από την Ευρώπη', (efsyn, 28/03/2021) <<https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/287347-i-anagnorisi-ton-loatki-dikaiomaton-perna-prota-apo-tin-eyropi>>

ΑΠΕ-ΜΠΕ, 'Η Κομισιόν κινεί διαδικασίες κατά Ουγγαρίας και Πολωνίας για παραβίαση των δικαιωμάτων της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ' (ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ 15/07/2021) <<https://www.amna.gr/eu/article/570182/I-Komision-kinei-diadikasies-kata-Ouggarias-kai-Polonias-gia-parabiasi-ton-dikaiomaton-tis-koinotitas-LOATKI>>

'Η πρώτη ενωσιακή στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ από την ΕΕ' (Euronews, 12/11/2020) <<https://gr.euronews.com/2020/11/12/eu-loatki>>

ΚΥΠΕ, 'ΔΕΕ: Όταν κράτος μέλος αναγνωρίσει οικογένεια με γονείς ίδιου φύλου πρέπει να αναγνωρισθεί από όλα', (Euronews 15/12/2021)

<https://gr.euronews.com/my-europe/2021/12/15/ee-dikastirio-kratos-melos-anagnorisei-oikogeneia-goneis-idiu-fylou-prepei-anagnoristei-ol>

Κυπριακός σύνδεσμος οικογενειακού προγραμματισμού, ‘Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου’,
<https://www.familyplanning.org.cy/srhr/sexual-orientation-gender-identity/>

Μαρκίδης Α., ‘Οι ατομικές προσφυγές στο ΕΔΑΔ εναντίον της ΚΔ’ (Φilenews 28/07/2019) <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/749261>

Παπαγεωργίου Α., ‘Τι συμβαίνει με τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα στην Κύπρο: Σύμφωνο Συμβίωσης, Πολιτικός Γάμος, νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου κ.α., Πού βρίσκεται η Κύπρος σε σχέση με τη στήριξη των ΛΟΑΤΙ δικαιωμάτων’, (ANTIVIRUS 10/03/2019) <https://avmag.gr/103621/103621/>;

Δ. ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

COM(2020) 258 final - Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, ‘Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025)’

COM(2020) 698 Final - Union Of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, ‘Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the Committee of the Regions’

de Groot D., ‘The rights of LGBTI people in the European Union’ (EPRS | European Parliamentary Research Service 2022)

Digoix M. et al., ‘Sexual orientation, family and kinship in France, Iceland, Italy and Spain’ (Families And Societies Research Project 2016)

EUROMIL, ‘Contribution of EUROMIL to the report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity’

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/SexualOrientation/SocioCultural/1905_EUROMIL.pdf

European Commission, ‘Final Report 2015-2019 on the List of actions to advance LGBTI equality’, 15/05/2020

European Commission, ‘Legal aspects of LGBTIQ equality’, <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/legal-aspects-lgbtqi-equality_el>

European Commission, ‘Legal gender recognition in the EU: The journeys of trans people towards full equality’, (Directorate-General for Justice and Consumers, June 2020)

European Commission, ‘LGBTIQ Equality Strategy (2020 – 2025)’ <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en>

Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights: LGBTI rights, 31/12/2021

Human Rights Watch, ‘LGBT Rights’ <<https://www.hrw.org/topic/lgbt-rights>>

ILGA Europe, ‘Annual Review of the Human Rights situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex People In Cyprus covering the period of January to December 2021’ <<https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2022/cyprus.pdf>>

Omejec J., ‘Study on European Constitutional Courts as the Courts of Human Rights - Assessment, challenges, perspectives’, (New Croatian Legal System 2016)

P9_TA(2021)0366, ‘Δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ στην ΕΕ’ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2021 σχετικά με τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ στην ΕΕ (2021/2679(RSP)) <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_EL.pdf>

Rainbow Map 2020 <<https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/04/rainbow-map-2020.pdf>>

Shepherd A., ‘Let' s not skirt the issue: reflections on Klaedes v Cyprus (2015)’ (The Young Human Rights Lawyer 2016)

United Nations - General Assembly A/HRC/19/41, 'Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights'

Γαλανού Μ., 'Ταυτότητα και έκφραση φύλου: Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι' (Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών 2014)

Ε. ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΔΕΕ

Geoffrey Léger v. Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes και Établissement français du sang Case C-528/13, EU:C:2015:288

P v. S and Cornwall County Council Case C-13/94, EU:C:1996:170

Relu Adrian Coman ets. v. Inspectoratul General pentru Imigrări και Ministerul Afacerilor Interne Case C-673/16,, EU:C:2018:385

V.M.A. v. Stolichna obshtina, rayon «Pancharevo» Case C-490/20, EU:C:2021:1008

ΕΔΑΔ

Andriana Klaedes v. Cyprus, Application No. 72491/12, 22 September 2015, ECHR:2015:0922DEC007249112

Beck, Copp and Bazeley v. The United Kingdom, Applications nos. 48535/99, 48536/99 and 48537/99, 22 January 2003, ECHR:2002:1022JUD004853599

Botta v. Italy, Application No. 21439/93, 24 February 1998, ECHR:1998:0224JUD002143993

Christine Goodwin v. The United Kingdom, Application no. 28957/95, 11 July 2002, ECHR:2002:0711JUD002895795

Cossey v. The United Kingdom, Application no. 10843/84, 27 September 1990, ECHR:1990:0927JUD001084384

Courten v. The United Kingdom, Application No. 4479/06, 4 November 2008

Dudgeon v. The United Kingdom, Application No. 7525/76, 24 February 1983,
ECHR:1983:0224JUD000752576

Garçon and Nicot v. France, Applications Nos 79885/12, 52471/13 and 52596/13, 6
April 2017, ECHR:2017:0406JUD007988512

Grant v. The United Kingdom, Application no. 32570/03, 23 May 2006,
ECHR:2006:0523JUD003257003

Karner v. Austria, Application No. 40016/98, 24 October 2003

Loizidou v. Turkey, Application no. 15318/89, 18 December 1996,
ECHR:1996:1218JUD001531889

Lustig-Prean and Beckett v. The United Kingdom, Applications nos. 31417/96 and
32377/96, 27 December 1999, ECHR:1999:0927JUD003141796

Mata Estevez v. Spain, Application No. 56501/00, 10 May 2001,
ECHR:2001:0510DEC005650100

Modinos v. Cyprus, Application no. 15070/89, 22 April 1993,
ECHR:1993:0422JUD001507089

Norris v. Ireland, Application no. 10581/83, 26 October 1988

Oliari and others v. Italy, Applications nos. 18766/11 and 36030/11, 21 October 2015,
ECHR:2015:0721JUD001876611

Perkin and R v. The United Kingdom, Applications nos. 43208/98 and 44875/98, 22
January 2003, ECHR:2002:1022JUD004320898

PV v. Spain, Application no. 35159/09, 30 November 2010,
ECHR:2010:1130JUD003515909

Rees v. The United Kingdom, Application no. 9532/81, 17 October 1986,
ECHR:1986:1017JUD000953281;

Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal, Application no. 33290/96, 21 March 2000,
ECHR:1999:1221JUD003329096

Schalk and Kopf v. Austria, Application No. 30141/04, 22 November 2010

Sheffield and Horsham v. The United Kingdom Applications Nos 22985/93 and 23390/94, 30 July 1998, ECHR:1998:0730JUD002298593

Smith and Grady, Applications Nos. 33985/96 and 33986/96, 25 October 2000

Stavros Marangos v. Cyprus, Application no. 20364/07, 23 September 2010

Vallianatos and others v. Greece, Applications nos. 29381/09 and 32684/09, 7 November 2013, ECHR:2013:1107JUD002938109

X, Y and Z v. the United Kingdom, Application No. 21830/93, 22 April 1997, ECHR:1997:0422JUD002183093

ΚΥΠΡΟΥ

Costa v. Republic (1982) 2 CLR 120

ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΑΛΙΑΣ

R (McConnell and YY) v. Registrar General for England and Wales [2020] EWCA Civ 559

ΣΤ. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Criminal Code, Chapter 154 of the Laws (1959 Edition)
<<http://www.cylaw.org/nomoi/arith/CAP154.pdf>>

Ο περί Γάμου Νόμος του 2003 (Ν. 104(I)/2003)
<http://www.cylaw.org/nomoi/enop/ind/2003_1_104/section-sc2612ce80-720d-b2b8-613c-386b8ecc3eb7.html>

Ο περί Ποινικού Κώδικα (Τροποποιητικός) (Αρ. 4) Νόμος του 2022
<<https://www.nomoplatform.cy/bills/o-peri-poinikoy-kodika-tropopoititikos-ar-4-nomos-toy-2022/>>

Ο περί Πολιτικής Συμβίωσης Νόμος του 2015 (Ν. 184(I)/2015)
<http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2015_1_184/full.html>

Ο περί Εθνικής Φρουράς Νόμος του 2011 (Ν. 19(I)/2011)

<http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2011_1_19/full.html>

Ο περί της Νομικής Αναγνώρισης της Ταυτότητας Φύλου Νόμος του 2022

<<https://www.nomoplatform.cy/bills/o-peri-tis-nomikis-anagnorisis-tis-taytotitas-fyloy-nomos-toy-2022/>>

Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας

<<http://www.cylaw.org/nomoi/indexes/syntagma.html>>